

Anna-Maija Korpela

”Ideana maailma missä sun ei tarte pelätä sitä mitä sä olet”

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin
haasteet nyky-yhteiskunnassa

Opinnäytetyö

Kevät 2012

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Anna-Maija Korpela

Työn nimi: ”Ideana maailma missä sun ei tarte pelätä sitä mitä sä olet” : Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin haasteet nyky-yhteiskunnassa

Ohjaaja: Kerttu Veikkola

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 71

Liitteiden lukumäärä: 5

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisia haasteita seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret kokevat kohtaavansa nyky-yhteiskunnassa Suomessa ja Iso-Britanniassa. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille suunnattujen palvelujen kehittämistarvetta Suomessa.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista, strukturoimatonta syvähaastattelua. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla 18-20-vuotiaita seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoria, heidän parissaan työskenteleviä sekä nuorisotyötä kehittäviä ammattilaisia niin Suomessa kuin Iso-Britanniassa. Haastatteluja kertyi yhteensä kymmenen, viisi kummastakin maasta.

Tutkimustuloksista ilmenee, että yhteiskunnan sukupuoli- ja heteronormatiivinen rakenne aiheuttaa haasteita erityisesti koulutusjärjestelmässä, nuorille suunnatuissa sosiaali- ja terveysalan palveluissa sekä median tavassa käsitellä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta.

Tutkimus osoittaa myös, että Suomessa on tarvetta palveluiden kehittämiseksi. Yleisiä, kaikille suunnattuja sosiaali- ja terveysalan palveluntarjoajien tietämystä tulisi kehittää siten, että seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen ei aiheuttaisi konfliktia nuoren ja ammattilaisen välille. Lisäksi perusopetuksen heteronormatiivista ilmapiiriä tulisi kehittää niin, että opetussuunnitelmaan kirjattu opetus seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä tarjoaisi tietoa kaikille oppilaille nykyisen vähemmistöille suunnatun näkökulman sijaan. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkyvyys mediassa tulisi kehittää asiallisemmaksi ja todellista informaatiota tarjoavammaksi.

Avainsanat: Seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt, nuoruus, hyvinvointi, yhteiskunta, ongelmat, kehittäminen, Iso-Britannia

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Anna-Maija Korpela

Title of thesis: "The idea would be a world where you don't need to be afraid of what you are" : Well-being challenges of youth sexual and gender minorities in modern society

Supervisor: Kerttu Veikkola

Year: 2012

Number of pages: 71

Number of appendices: 5

The aim of this thesis was to clarify welfare challenges of sexual and gender minorities that young people are facing in modern society in Finland and the United Kingdom. Another aim was to find out the need of services to be developed for youth sexual and gender minorities in Finland.

The research method used was qualitative, semi-structured in-depth interview. The study was collected by interviewing 18-20 year-old-young people, youth workers and professionals who are developing and improving youth work for youth sexual and gender minority in Finland and the United Kingdom. The total number of interviews was 10, 5 from both countries.

The results of the study show that hetero normative and gender normative structure of society create the main challenge of welfare on education and social and health care services for young people. Also the influence of media and its hetero normative structure can be seen as a challenge.

The study shows as well that there is a need of service development for youth sexual and gender minorities. All services focused on young people should be improved so the knowledge of professionals should be developed. This way sexual or gender orientation didn't cause conflicts between young persons and professionals. Also the hetero normative structure of education should be improved so that education of sexual and gender minorities written in curriculum would offer information to everybody instead of using the point of view of minorities. The visibility of sexual and gender minorities in media should be improved so it would offer more objective information.

Keywords: Sexual minorities, gender minorities, youth, welfare, society, challenges, development, United Kingdom

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
JOHDANTO	6
1 TUTKIMUSPROSESSI	9
1.1 Tutkimusaiheen valinta	9
1.2 Tutkimustehtävä.....	9
1.3 Tutkimusmenetelmä.....	10
1.4 Tutkimusaineiston kerääminen	11
1.5 Tutkimusaineiston analysointi	12
1.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	13
2 TUTKIMUSTULOKSET	16
2.1 Iso-Britannian tulokset.....	17
2.2 Suomen tulokset	18
2.3 Maiden välinen vertailu	21
3 SEKSUAALISUUDEN JA SUKUPUOLEN MONINAISUUS.....	26
4 NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA	31
5 HYVINVOINNIN MUODOT	33
5.1 Allardtin hyvinvointiteoria ja Antonovskyn Salutogenesis-teoria.....	33
5.2 Maslow'n tarvehierarkia	36
6 SUOMEN YHTEISKUNNALLISET RAKENTEET	38
6.1 Sukupuoli – ja heteronormatiivisuus.....	39
6.2 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt lainsäädännössä ja tautiluokituksissa	40
6.3 Palvelujärjestelmien rakenne	42
6.3.1 Terveystieteiden palvelut	42
6.3.2 Mielenterveyspalvelut	44
6.3.3 Koulutusjärjestelmä.....	48
6.4 Median sukupuoli- ja heteronormatiivisuus	50
7 ISO-BRITANNIAN YHTEISKUNNALLISET RAKENTEET	52

7.1 Lainsäädäntö	52
7.2 Terveysthuolto ja mielenterveyspalveluiden haastavuus	54
7.3 Koulutusjärjestelmä.....	54
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
8.1 Lainsäädäntö normien ja asenteiden kehittäjänä	57
8.2 Palveluiden kehittämisen tarpeet	58
8.3 Koulutusjärjestelmän kehittämisen tarpeet.....	59
8.4 Medianäkyvyyden kehittämisen tarpeet	60
9 POHDINTA	61
LÄHTEET	64
LIITTEET	71

JOHDANTO

Nuoruus on haastavaa aikaa jokaiselle. Nuori joutuu kohtaamaan vaatimuksia useilta eri tahoilta. Kaveriporukan aiheuttamat sosiaaliset paineet, koulun ja vanhempien vaatimus hoitaa opinnot kunnialla ja päättämään, mikä minusta tulee isona. Seksuaalinen kehitys ja seurustelu voivat vaatia myös oman panoksensa. Ei siis ihme, että nuoruus koetaan vaikeaksi elämänvaiheeksi, sillä kyseessä on kuitenkin vielä kasvava ja kehittyvä ihminen.

Entäpä sitten nuori, joka joutuu kohtamaan näiden vaatimusten lisäksi vielä toisenlaisen paineen. Nuori voi huomata, että hän on kiinnostunut saman sukupuolen edustajista vastakkaista sukupuolta enemmän. Nuori voi huomata, että hän kokee biologisen sukupuolen vieraaksi ja kokee syntyneensä väärän sukupuolen edustamaan ruumiiseen. Tai nuori voi huomata, ettei hän kykene määrittelemään omaa sukupuoltaan vain biologisen sukupuolen perusteella.

Puhumme siis nuorista, jotka edustavat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. Nämä nuoret käyvät normaaliin nuoruuteen kuuluvan kasvun ja kehityksen lisäksi läpi prosessin, jonka merkitys oman hyvinvoinnin kannalta voi olla merkitsevä. Huomio siitä, että kokee olevansa erilainen kuin muut, voi olla musertava. Usein vikaa etsitään omasta itsestä. Mikä minussa on vikana, kun tunnen näin?

Nämä negatiiviset tunteet voivat vaikuttaa radikaalisti nuoren itsetuntoon ja hyvinvointiin. Ne voivat näyttäytyä muun muassa mielenterveysongelmina, itsetuhoisena käyttäytymisenä tai jopa itsemurhayrityksenä (Seta huolissaan suomalaisten hlbt-ien nuorten hyvinvoinnista 2010). Nuori, joka kamppailee näiden tunteiden kanssa, tarvitsee tukea enemmän kuin koskaan.

Ruotsissa tehtiin vuonna 2010 tutkimus seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnista. Hon hen han – tutkimuksen (2010, 3) mukaan valtaosa nuorista voi hyvin. Kuitenkin nuorten homo- ja biseksuaalien miesten keskuudessa psyykinen pahoinvointi on jopa kaksi kertaa yleisempää heteroseksuaaleihin nuoriin verrattuna. Naisten kohdalla ero on puolestaan lähes kolminkertainen. Tutkimus osoittaa myös, että Ruotsissa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat

nuoret kärsivät muita useammin vakavasta stressistä, ahdistuksesta ja levottomuudesta. (Seta huolissaan hlbti-nuorten hyvinvoinnista 2010.)

Itsemurhayritykset olivat Ruotsissa myös hälyttävän korkeita. Lesbo- ja binaisten kohdalla itsemurhayritykset olivat kolminkertaiset muihin nuoriin verrattuna, miesten kohdalla ero oli jopa nelinkertainen. Puolet tutkimukseen osallistuneista kertoivat omaavansa itsemurha-ajatuksia. Trans-identiteetin omaavien nuorten kohdalla prosenttiluku oli jopa 65. (Seta huolissaan hlbti-nuorten hyvinvoinnista 2010.)

Suomalainen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kattojärjestö Seksuaalinen tasavertaisuus ry uskoo, että Suomen luvut olisivat hyvin samankaltaisia Ruotsin tilanteeseen verrattuna. Suomessa ei kuitenkaan ole toistaiseksi tehty vastaavia tutkimuksia. Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n huoli on aiheellinen ja sen viesti onkin varsin selvä: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten pahoinvointi on nostettava esiin ja miettiä keinoja, joita yhteiskunnallamme olisi nuorten tukemiseksi. (Seta huolissaan hlbti-nuorten hyvinvoinnista 2010.) Yksikin nuori, jonka menetämme sen vuoksi, ettei hän saa tarvitsemaansa tukea ja hyväksyntää, on liikaa.

Ruotsalaisen tutkimuksen, Suomen tutkimuksen puutteen sekä omien havaintojen ja kokemusten kautta valitsin opinnäytetyöni aiheen. Opinnäytetyössäni tutkin, millaisia haasteita seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret kohtaavat hyvinvointinsa kannalta yhteiskunnallisella tasolla. Tarkoitus on myös selvittää, kuinka Suomessa palveluita tulisi kehittää siten, että ne tukisivat paremmin nuoren hyvinvointia ja mahdollista tuen tarvetta. Suoritin vertailevan tutkimuksen Suomen ja Iso-Britannian välillä. Iso-Britannia, jossa on enemmän seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajille suunnattuja palveluita, toimii vertailukohteena Suomen vastaavaan tilanteeseen.

Suoritin kvalitatiivisen tutkimuksen. Tutkimusmenetelmänä käytin strukturoimatonta syvähaastattelua. Haastattelin tutkimustani varten 18–20-vuotiaita seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoria sekä heidän kanssaan työskenteleviä tai muutoin seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorisotyötä tuntevia

alan ammattilaisia. Haastatteluita kertyi yhteensä kymmenen, viisi kummastakin maasta.

Opinnäytetyön aluksi kerron tutkimusprosessin kulusta ja esittelen tutkimustulokset. Tämän jälkeen aloitan teoriaosuuden. Aluksi määrittelen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä niiden yleisimmät, henkilöihin viittaavat termit. Lisäksi määrittelen termit, jotka nousivat haastattelujen taustatietoja kartoittaessa esiin. Käyn läpi nuoruuden käsitteen sekä nuoruuden kehitysvaiheet.

Tutkimusmenetelmäni vuoksi työni teoreettinen viitekehys muodostuu tutkimustuloksista. Teoriaosassa käyn läpi tutkimuksissa esiin nousseet teemat. Kartoitan hyvinvoinnin määritelmää tutkimuksessa nousseiden määritelmien perusteella. Todennan myös tutkimustuloksisten teemat suomalaisessa yhteiskunnassa ja esittelen Iso-Britannian vastaavat rakenteet.

Opinnäytetyön lopuksi esittelen tutkimuksesta esiin nousseet johtopäätökset sekä kehittämis ehdotukset. Opinnäytetyöni päättyy pohdintaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten tulevaisuuden näkymästä.

1 TUTKIMUSPROSESSI

Tutkimusprosessissa kerron tutkimusaiheen valinnasta, tutkimustehtävästä sekä määrittelen tutkimuskysymykset. Lisäksi kerron käyttämästäni menetelmästä ja kuvailen tutkimusaineiston keruuprosessia. Käyn läpi myös teoriaa tutkimusaineiston analysoinnista. Lopuksi pohdin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

1.1 Tutkimusaiheen valinta

Idea opinnäytetyöhön syntyi omien havaintojen ja kokemusten sekä sosionomiopintoihin kuuluvan sektoriharjoittelun kautta. Ennen sektoriharjoittelua kiinnitin huomiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointiin ja ennen kaikkea sen haasteellisuuteen. Nuoret tuntuivat oireilevan heteroseksuaaleja nuoria enemmän, mutta syitä oli vaikea hahmottaa. Suoritin sektoriharjoittelun Iso-Britanniassa, seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille suunnatussa toimintakeskuksessa. Totesin, että Iso-Britanniassa nuorisotyö tuntui olevan toiminnallisempaa ja tavoitteellisempaa kuin Suomessa. Lisäksi Iso-Britanniassa oli yleisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajille suunnattuja palveluja enemmän. Tästä syntyi idea selvittää, voisiko seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille suunnattuja palveluja Suomessa kehittää siten, että he saisivat tarvittavan tuen hyvinvointinsa edistämiseksi. Lisäksi nuorten omat kokemukset sekä ammattilaisten näkökulma yhteiskunnan aiheuttamiin haasteisiin auttaisi kartoittamaan palvelujen kehitystarpeita niin, että palvelut vastaisivat näihin yhteiskunnan aiheuttamiin haasteisiin.

1.2 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää hyvinvoinnin haasteita, joita seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret kokevat kohtaavansa tämän päivän yhteiskunnassa Suomessa ja Iso-Britanniassa. Iso-Britannian tulokset toimivat vertailukohteena Suomen tuloksille. Tarkoituksena oli selvittää nuorten omia kokemuksia

mahdollisista haasteista sekä miten yhteiskunnan tulisi heidän mielestään muuttua tai kehittyä, jotta nuoret voisivat paremmin. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, kuinka haasteelliseksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten parissa työskentelevät ammattilaiset kokevat nyky-yhteiskunnan ja kartoittaa heidän kehitysideoitaan nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi. Opinnäytetyön toinen tavoite oli kartoittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille suunnattujen palvelujen tarvetta Suomessa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä seikat yhteiskunnassa ovat haasteellisia seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin kannalta?
2. Miten yhteiskunnan tulisi muuttua tai kehittyä, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret voisivat paremmin?
3. Miten palveluja tulisi Suomessa kehittää seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin tukemiseksi?

Käytin tutkimuskysymyksiä haastatteluissa. Selvittäessäni haasteita halusin peilata vastauksia menneisyyteen, joten kysyin haastateltavilta heidän kokemuksiaan haasteiden mahdollisista muutoksista viimeisen vuosikymmenen aikana. Halusin pitää suhteellisen lyhyen ajanjakson vertailukohteena, koska muutoin tutkimusaineistosta olisi voinut tulla liian laaja. Käytin vuosikymmentä esimerkkinä myös kysyessäni, kuinka yhteiskunnan tulisi muuttua tai kehittyä. Uskoin, että ajan rajaaminen auttoi vastaajia tarkentamaan vastauksiaan heidän mielestään konkreettisiksi toimenpiteiksi, jotka olisi mahdollista toteuttaa. Taustatietoja varten pyysin ammattilaisia kertomaan työtittelinsä sekä kauanko he ovat työskennelleet tehtävissään. Nuorilta pyysin taustatiedoiksi heidän ikänsä. Lisäksi pyysin heitä määrittelemään sukupuolensa mikäli he halusivat sen määritellä, seksuaalisen sekä sukupuolisen suuntautumisensa. Haastattelurungot liitteinä (Liitteet 1 & 2).

1.3 Tutkimusmenetelmä

Valitsin opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen, strukturoimattoman syvähaastattelun. Koska hain nimenomaan kokemuseräistä tietoa, totesin syvähaastattelun olevan sopivin tutkimusmenetelmä. Haastattelun etuna on

joustavuus ja mahdollisuus esimerkiksi kysymyksen toistamiseen tai selventämiseen tarvittaessa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Lisäksi haastattelu antaa tutkijalle mahdollisuuden valita haastatteluun sellaiset henkilöt, joilla on tietoa ja kokemusta tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 76).

Strukturoimattomassa syvähaastattelussa käytetään avoimia kysymyksiä ja vain tutkittava ilmiö on määritelty etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 78). Syvähaastattelun luonne on ilmiökeskeinen ja tarkoituksena on, että tutkimuksen viitekehystä kerätty aiempi tieto helpottaa tutkijaa hahmottamaan tutkittavaa ilmiötä. Syvähaastattelussa tutkijan ensisijainen tehtävä on pitää haastattelu aiheesta, mutta samalla antaa haastateltavan puhua vapaasti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 78.) Kokemusperäistä tietoa haettaessa on mielestäni tärkeää antaa haastateltavalle mahdollisuus kertoa kokemastaan omin sanoin ja omaan tahtiinsa.

1.4 Tutkimusaineiston kerääminen

Saatuani opinnäytetyöni idean selväksi otin yhteyttä suomalaiseen Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n, joka on seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien oikeuksien kattojärjestö Suomessa. Otin yhteyttä järjestön nuorisotyökoordinaattoriin ja kysyin järjestön kiinnostusta opinnäytetyön ideaani kohtaan sekä mahdollisuutta haastatella nuorisotyökoordinaattoria yhtenä Suomen haastattelujen ammattilaisena. Koordinaattori oli innostunut ideastani ja suostui myös haastatteluun.

Suoritin Iso-Britannian haastattelut syksyllä 2011 suorittaessani siellä opintoihini kuuluvan hallinnon harjoittelun. Otin yhteyttä aiempaan sektoriharjoittelupaikkaani ja kysyin työntekijöiden suostumusta haastatteluihin. Aineiston määrän vuoksi kysyin kolmea työntekijää ja he kaikki suostuivat. Nuoret sain mukaan haastatteluihin vierailemalla toimintakeskuksessa ja esittelemällä heille opinnäytetyöni idean ja kysymällä heidän mielenkiintoaan. Haastattelut suoritettiin toimintakeskuksen tiloissa sekä kaksi työntekijän haastattelua suoritettiin heidän toisten työpaikkojensa tiloissa ja yhtä työntekijää haastattelin hänen kotonaan.

Suomessa otin yhteyttä Helsingin Seta ry:n nuorisoryhmän ohjaajaan ja kysyin heidän mielenkiintoaan haastatteluja kohtaan. Lisäksi ohjaajan välityksellä julkaisin ilmoituksen haastattelupyynnöstä kyseisen ryhmän Facebook-sivulla ja pyysin halukkaita nuoria ilmoittautumaan joko ryhmän ohjaajille tai suoraan minulle. Helsingin Seta ry:n ohjaajat suostuivat haastatteluun. Nuorten haastatteluita varten otin yhteyttä aiemmin tuntemiini seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoriin ja kysyin heidän mielenkiintoaan tulla haastatelluksi. Näin sain tarvittavan määrän haastateltavia kokoon myös Suomessa. Suomessa haastattelut tehtiin tammikuussa 2012. Osan haastatteluista suoritin Helsingissä Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n tiloissa sekä Helsingin Seta ry:n käyttämän nuorisokeskuksen tiloissa. Käytin haastattelupaikkana myös Seinäjoen ammattikorkeakoulun tiloja.

1.5 Tutkimusaineiston analysointi

Analysoin tutkimusaineiston käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Valitsin tämän analyysimenetelmän sen vuoksi, että teoria pohjautuu haastatteluissa esiin nousseisiin teemoihin. Päätin myös analysoida maiden väliset haastattelut keskenään, sillä tarvitsin erillisiä tutkimustuloksia vertailua varten. Aineistolähtöisessä analyysissa tarkoituksena on käyttää tutkimusaineistoa teoreettisen kokonaisuuden luomiseen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97). Analyysiyksiköt valitaan aineistosta siten, että pohjana käytetään tutkimuksen tarkoitusta sekä tehtävänasettelua. Ideana on, etteivät analyysiyksiköt ole etukäteen sovittuja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97.)

Analysointivaihe voidaan jakaa karkeasti kolmeen vaiheeseen. Ensimmäiseksi aineisto redusoidaan eli pelkistetään, tämän jälkeen se klusteroidaan eli ryhmitellään ja kolmanneksi aineisto abstrahoidaan eli siitä luodaan teoreettisia käsitteitä. (Miles & Huberman 1984; Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Aineiston redusointi voidaan hoitaa litteroimalla (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111). Suoritin litteroinnin eli kirjasin haastattelunauhat sanatarkasti tietokoneelle. Litteroinnin jälkeen tulostin haastatteluliuskat ja merkitsin kaikki

tutkimuskysymyksiin liittyvät ilmaukset ja kuvaukset. Kokosin kaikki merkinnät ensin erikseen jokaisesta haastattelusta.

Tämän jälkeen suoritin aineiston klusterionnin, jossa aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja samalla etsitään samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112). Samaa asiaa tarkoittavat kuvaukset ja käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi. Ne myös nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Pelkistetyt, haastattelijoiden käyttämät ilmaukset siis ryhmitellään alaluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112-113.)

Lopuksi suoritin aineiston abstrahoinnin, jossa erotellaan keskenään tutkimusongelman kannalta oleellinen tieto. Näin valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa tutkimusaineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin, jolloin saadaan aikaan aineistosta muodostetut käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114-115.) Klusterointivaiheessa muodostetut alaluokat siis yhdistetään ylä- ja lopulta pääluokiksi. Tällaista jaottelua tehdään niin kauan, kun se tutkimuksen kannalta on mahdollista (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114).

1.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön tekijänä toimin samalla tutkijana ja tutkimukseen ja tutkijana toimimiseen liittyy oleellisena osana eettisyys. Tutkijana halusin toimia eettisesti oikein ja siksi seurasin ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisiä periaatteita. Periaatteita on kolme: Tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyys ja tietosuoja (Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi 2009, 4).

Pyytäessäni halukkaita haastatteluun kerroin mahdollisimman tarkoin, mistä haastattelu on kyse ja mitkä ovat opinnäytetyöni tavoitteet. Kerroin myös haastattelun luottamuksellisuudesta. Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja halukkailla oli mahdollisuus ilmoittautua aiheen esittelyn jälkeen. Koska kohderyhmäni oli alunperin 15 – 20-vuotiaat nuoret, halusin pyytää alle 18 – vuotiaiden nuorten huoltajalta suostumusta haastatteluun (Liite 3). Vaikka Suomen

perustuslain (L 11.6.1999/731) mukaan alaikäiset tulisi kohdella tasa-arvoisina yksilöinä ja heillä on oikeus kehityksensä mukaiseen itsemääräämisoikeuteen, kuitenkin laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (L 8.4.1983/361) määrää, että huoltajalla on oikeus päättää alaikäisen lapsen asioista. Tämän sekä opinnäytetyön aiheen vuoksi halusin alaikäisen haastateltavan huoltajan olevan tietoinen asiasta. Todellisuudessa kaikki haastattelemani nuoret olivat täysi-ikäisiä, joten nuorten kohdalla ei ollut lopulta tarvetta huoltajan suostumukselle.

Jokainen haastateltava allekirjoitti sitoumuksen, joka velvoitti minut tutkijana vaitiolovelvollisuuteen ja luottamuksellisuuteen (Liitteet 4 & 5). Iso-Britanniassa sain neuvon, jonka mukaan varsinkin siellä tehdyissä sopimuksissa olisi aina hyvä olla maininta mahdollisesta tilanteesta, jossa haastattelun aikana minulla tutkijana ilmenee huoli siitä, että haastateltava aikoo vahingoittaa itseään tai muuta henkilöä tai hänen hyvinvointinsa on vakavasti uhattuna. Näin ollen minulla olisi tarpeen mukaan mahdollisuus viedä asia eteenpäin kuitenkin niin, että asianomainen on tästä tietoinen. Päätin lisätä tämän tiedon sitoumukseen sekä huoltajille suunnattuun saatekirjeeseen. Kuitenkaan yhtään vastaavaa tilannetta ei haastatteluissa käynyt ilmi.

Saatekirjeessä sekä sitoumuksessa lupasin taata haastateltavien anonymiteetin sekä että tuloksia tullaan käyttämän vain tätä opinnäytetyötä varten. Lupauduin myös tuhoamaan tutkimusaineiston opinnäytetyöprosessin päätteeksi tai litteroinnin jälkeen. En varsinaisesti ilmoittanut tiettyä ajanjaksoa (esimerkiksi vuoden kuluttua opinnäytetyön valmistumisesta), koska tarkoitukseni on hävittää aineisto heti kun se on käytetty ja hävittämiseen on mahdollisuus. Hävittämiseen saakka säilytän tutkimusaineiston siten, ettei niihin pääse kukaan muu käsiksi.

Haastattelussa en käyttänyt haastateltavien henkilötietoja ja litterointivaiheessa luokittelin haastattelut numerojärjestyksessä siten, että ammattilaisten ja nuorten haastattelut on luokiteltu erikseen (Esimerkiksi ammattilainen1, ammattilainen2, nuori1, nuori2 ja niin edelleen). Tutkimustuloksia esitellessä ja mahdollisia lainauksia käytettäessä käänän englanninkieliset haastattelut suomeksi, jotta opinnäytetyöstä ei voida tunnistaa, onko kyseessä oleva lainaus alun perin Suomesta vai Iso-Britanniasta. Lisäksi muokkaan suomalaisten haastattelujen lainauksia niin, että niissä käytetään kirjakieltä. Tämä varmistaa sen, ettei

englannista suomeksi käännettyjä lainauksia ja suomenkielisiä lainauksia voida murresanojen vuoksi erotella.

2 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että Suomen ja Iso-Britannian tilanne on suhteellisen samankaltainen. Yhteiskunnan rakenteita tarkastellessa voidaan todeta, että molemmat yhteiskunnat ovat hyvin samankaltaisia esimerkiksi lainsäädännön kannalta. Lisäksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien oikeudet ovat hyvin samankaltaiset. Tämän vuoksi tutkimustulosten samankaltaisuus ei ole yllättävää.

Yllättävää sen sijaan on se, että Iso-Britanniassa lueteltiin enemmän erilaisia nuorten kärsimiä konkreettisia oireita, kuten mielenterveysongelmia, kodittomuutta sekä päihteiden käyttöä. Vaikka näennäisesti yhteiskuntiemme tilanteet näyttävät samankaltaisilta ja esimerkiksi lainsäädännössä ei ole suuria eroavaisuuksia, voidaan tutkimustuloksista todeta nuorten voivan konkreettisemmin huonommin kuin Suomessa.

Samanlaisia teemoja ja haasteita nousi lähes tulkoon jokaisella haastateltavalla, mutta myös yksittäisiä vastauksia ilmeni. Tutkimuksessa keskitytään niihin teemoihin, jotka nousivat jokaisessa tai lähes jokaisessa haastattelussa esiin. Yksittäiset vastaukset mainitaan maiden omissa osioissaan. Käyn läpi ensin Iso-Britannian tutkimustulokset. Tämän jälkeen Suomen haastattelut käydään läpi omassa osiossaan ja lopuksi maiden välisiä tuloksia vertaillaan keskenään.

Haastatteluiden aluksi haastateltavia ammattilaisia pyydettiin ilmoittamaan työtittelinsä ja työkokemuksensa. Nuorilta pyydettiin ilmoittamaan ikä, seksuaalinen sekä mahdollinen sukupuolinen suuntautuminen. Lisäksi nuorelta kysyttiin, haluaako hän esiintyä opinnäytetyössä naisena, miehenä vai henkilönä. Sukupuolen rajoittaminen pelkkään biologiseen sukupuoleen ei tuntunut aiheeseen nähden oleellisena. Näin ollen haastateltaville annettiin mahdollisuus määritellä itse oma sukupuolinen suuntautumisensa.

2.1 Iso-Britannian tulokset

Iso-Britanniassa suoritettiin yhteensä viisi haastattelua. Haastateltavista kaksi oli nuorta ja kolme seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten parissa työskentelevää ammattilaista. Ammattilaisista kahdella oli kymmenen ja yhdellä kahdenkymmenenviiden vuoden työkokemus alalta. Työtittelit olivat nuorisotyön koordinaattori, yhteistyövastaava sekä toiminnanjohtaja. Nuoret olivat molemmat täysi-ikäisiä. Toinen heistä ilmoitti olevansa homoseksuaali nainen ja toinen transgender, biseksuaali mies.

Ensin kaikkia haastateltavia pyydettiin määrittelemään omin sanoin termi hyvinvointi ja mitä se heille tarkoittaa. Jokainen mainitsi psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin muodot. Lisäksi perustarpeet kuten majoitus ja riittävä ravinto sekä henkinen hyvinvointi mainittiin useammin kuin kerran. Yleistä oli myös maininta siitä, että hyvinvointi on yksilöllinen kokemus ihmisestä riippuen ja että hyvinvoinnin täyttymiseen tarvittavat vaatimukset kokee jokainen omanlaisekseen. Hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuus oli myös avainasemassa. Maslowin tarvehierarkia-asteikko mainittiin useammin kuin kerran. Yksittäisinä vastauksina mainittiin taloudellisen sekä psykososiaalisen hyvinvoinnin muodot.

Seuraavaksi haastattelijoita pyydettiin luettelemaan haasteita, joita heidän mielestään seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret kokevat nyky-yhteiskunnan tasolla. Jokainen haastateltava mainitsi yhteiskunnan heteronormatiivisen rakenteen aiheuttavan haastetta nuorten hyvinvoinnin kannalta. Tarkentavia, useammin kuin kerran mainittuja vastauksia olivat mielenterveysongelmat, heikko seksuaaliterveyden tuntemus sekä erilaiset fobiat kuten homofobia, transfobia sekä bifobia. Lisäksi kodittomuus seksuaali- ja sukupuolinnuorten parissa oli yleinen vastaus. Huolta herätti myös nuorten runsas päihteiden käyttö sekä itsetuhoisuus.

Yksittäisiä vastauksia olivat muun muassa terveyspalvelujen heteronormatiivinen rakenne sekä heteronormatiivisuuden esiintyminen lainsäädännössä ja hallituksen toimissa. Myös kiusaaminen, perheen perustamisen vaikeudet sekä uskonnollisten instituutioiden kuten kristityn kirkon hyväksymätön asenne seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajia kohtaan mainittiin kerran.

Tämän jälkeen haastateltavia pyydettiin pohtimaan, ovatko haasteet olleet erilaisia tai ovatko ne kehittyneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Täysin samoja vastauksia ei ollut. Kuitenkin useammin kuin kerran mainittiin lakimuutokset seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien kannalta tasa-arvoisemmiksi. Lisäksi todettiin, että nykypäivänä nuoret tunnistavat oman seksuaalisen tai sukupuolisen suuntautumisensa aiempaa nuorempana. Todettiin myös, että mediassa on aiempaa enemmän esillä seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajia. Useampi kuin yksi haastateltava totesi myös, että yleinen tietoisuus seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä on lisääntynyt. Yksittäisiä vastauksia olivat kohtelu ihmisoikeuksia vastaan, hallituksen ja politiikan kehitys sekä internetin käytön yleistyminen ja sitä kautta palveluntarjonnan tietoisuuden lisääntyminen sekä vertaistuen helpompi löytäminen.

Haastateltavia kehoitettiin seuraavaksi miettimään, kuinka yhteiskunnan tulisi muuttua tai kehittyä seuraavan vuosikymmenen aikana, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointi kohentuisi. Täysin samoja vastauksia ei tullut tämänkään kysymyksen kohdalla. Useammin kuin kerran mainittiin toive kirkon ja hallituksen hyväksyvämmästä ilmapiiristä. Lisäksi puhuttiin koulutusjärjestelmän kehittämisestä moninaisuutta kunnioittavammaksi. Haastateltavat toivoivat myös yleisen tietoisuuden lisääntymistä sekä median kehittymistä siten, että stereotyyppiset kuvaukset seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajista vähenisivät.

Yksittäisinä vastauksina mainittiin seksuaali- ja sukupuolineutraalin kielen yleistyminen, turvallisuuden tunteen lisääntyminen sekä stereotyyppien väheneminen tai poistuminen. Lisäksi mainittiin seksuaalisuuden ja sukupuolisen moninaisuuden normalisointi, joka vaikuttaisi yleisiin vaikuttaviin asenteisiin.

2.2 Suomen tulokset

Suomessa haastateltavia oli yhteensä viisi, kaksi nuorta, kaksi nuorisotyöntekijää sekä Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n nuorisotyön koordinaattori. Molemmat nuoret olivat täysi-ikäisiä. Toinen nuorista ilmoitti seksuaaliseksi suuntautumisekseen panseksuaali sekä sukupuoliseksi suuntautumisekseen

androggyyni. Hän ei halunnut määritellä tarkemmin biologista sukupuoltaan. Toinen nuori ilmoitti olevansa avoin homoseksuaali nainen. Nuorten parissa työskentelevät ilmoittivat tittelikseen ryhmänohjaajan ja toisella oli työkokemusta vajaan vuoden verran ja toinen oli tehnyt kyseistä työtä noin kolme vuotta. Nuorisotyön koordinaattori kertoi toimineensa nykyisessä tehtävässään viisi vuotta.

Hyvinvointia määriteltäessä kaikki vastanneet mainitsivat henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin muodot. Kolme vastanneista mainitsi yleisen hyvän olon ja kaksi koki hyvinvointiin kuuluvan olennaisena lupa olla sellainen kuin. Yksittäisinä vastauksina mainittiin psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin muodot sekä tarpeellisen tuen saatavuus hyvinvointia tukevana tekijänä.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten haasteista nyky-yhteiskunnassa ei täysin samoja vastauksia tullut. Sen sijaan neljä haastateltavista mainitsi ennakkoluulot. Kolmessa haastattelussa mainittiin maantieteelliset erot, koulutusjärjestelmän heteronormatiivisuuden, mielenterveysongelmat sekä perheen hyväksymättömyyden. Kodittomuus sekä palveluiden yleinen heteronormatiivinen ilmapiiri ja ammattilaisten tietämättömyys mainittiin kahdessa eri haastattelussa. Yksittäisiä vastauksia olivat yhteiskunnan yleinen tietämättömyys seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien asioista, leimaantumisen pelko, syrjintää ehkäisevän lainsäädännön puuttuminen sekä tarvittavan tuen puuttuminen. Lisäksi vertaistuen sekä positiivisten roolimallien puuttuminen mainittiin kerran.

Eniten hajontaa vastauksissa aiheutti kysymys siitä, kuinka haasteet ovat muuttuneet tai lisääntyneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Vain kaksi haastateltavista mainitsi tiedonsaannin lisääntyneen. Yksittäisinä vastauksina mainittiin koulutusjärjestelmän heteronormatiivisuuden väheneminen, nuorten kaapista ulostulon aiempaa nuorempana sekä lakimuutosten ajan tasalle saattaminen. Lisäksi todettiin, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajat tuntevat nykyään aiempaa paremmin oikeutensa ja ovat näin ollen vaativampia. Myös medianäkyvyyden lisääntyminen mainittiin.

Haastateltavilta kysyttiin tämän jälkeen, kuinka yhteiskuntaa tulisi heidän mielestään muuttaa tai kehittää, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointi paranisi. Täysin samoja vastauksia ei mainittu. Neljä haastateltavista toivoi yleisen seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden normalisoitumista. Kaksi toivoi erilaisuuden hyväksymistä sekä lainsäädännön kehittymistä edelleen siten, että se vaikuttaisi myös yleisesti asenteisiin ja ilmapiiriin. Yksittäisinä vastauksina mainittiin integroituminen yhteiskuntaan, kirkon asenteiden muuttuminen sekä informaation lisääntyminen. Todettiin myös, että hetero- ja sukupuolinormatiivisuutta tulisi tunnistaa paremmin sekä koulutusjärjestelmän heteronormatiivisuutta tulisi vähentää.

Suomen haastateltavilta kysyttiin myös, onko Suomessa tarpeeksi palveluita ja tulisiko palveluita lisätä tai kehittää niin, että ne vastaisivat paremmin seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten mahdolliseen tuen tarpeeseen. Kolme haastateltavaa mainitsi, että palvelut tulisi yleisesti saada helpommin lähestyttävämmiksi. Tämä tarkoitti palvelun piiriin pääsyn helpottamista sekä kynnyksen madaltamista. Lisäksi kolme kertoi, että terveys- ja sosiaalialan palvelujen yleisen asenteen sekä ammattilaisten asenteita tulisi kehittää suvaitsevammaksi. Kaksi haastatelluista mainitsi koulujärjestelmän kehittämisen siten, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt huomioitaisiin entistä paremmin. Lisäksi kaksi toivoi henkisen tuen saatavuutta nykyistä paremmin. Yksittäisiä vastauksena mainittiin internet-tuen kehittäminen.

Lopuksi suomalaisia pyydettiin kertomaan mielipiteensä Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n nuorisoryhmien toiminnasta. Yleisesti ottaen nuorisoryhmien toimintaan oltiin tyytyväisiä. Ryhmien toiminta on yleensä varsin vapaamuotoista ja se keskittyy suurimmaksi osin vapaaseen olemiseen ja keskusteluun. Nuoret ja ohjaajat kokivat tämän hyväksi asiaksi, sillä nuorten oma toive on yleensä ollut, että saisi vain olla vapaasti ja keskustella muiden kanssa. Mainintaa tuli myös nuorisoryhmien kehittämisestä siten, että ohjattua toimintaa olisi enemmän. Tällainen toiminta voisi johtaa yleisesti nuorten osallisuuden lisääntymiseen.

2.3 Maiden välinen vertailu

Vertailussa tarkastelen jokaista kysymystä omana osionaan lukuun ottamatta Suomen haastatteluissa esitettyä kysymystä Suomen palveluiden kehittämisen mahdollisesta tarpeesta. Kokoan esiin nousseet yhteiset teemat sekä huomioin myös eroavaisuudet. Vertailussa keskityn teemoihin, jotka nousivat esiin useamman kuin yhden haastattelun aikana. Yksittäiset teemat ovat arvokkaita, mutta opinnäytetyön kannalta ne eivät ole oleellisia. Käytän maiden välisessä vertailuissa lainauksia, jotka erottelen vain nimikkeillä nuori tai ammattilainen anonymiteetin varmistamiseksi.

Hyvinvoinnin määrittelyssä molemmissa maissa nostettiin esiin psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi. Vaikka maittain käytettiin eri termejä – Iso-Britanniassa puhuttiin yleisesti psyykkisestä ja Suomessa henkisestä hyvinvoinnista – voidaan asiayhteydessä kuitenkin todeta, että Suomessa henkinen hyvinvointi tarkoittaa nimenomaan psyykkistä hyvinvointia henkisen, spiritualistisen hyvinvoinnin käsitteen sijaan. Fyysinen hyvinvointi miellettiin useimmiten terveydentilan vakaudeksi. Psyykkinen hyvinvointi puolestaan ymmärrettiin mielenterveytenä.

..että et tunne itseäsi masentuneeksi... (Nuori)

..henkisesti se että on hyvä olla.. (Ammattilainen)

..mielen...terveys ei vain mielenterveys vaan mielen terveys jotenkin erikseen... (Ammattilainen)

Suurimpana eroavaisuutena voidaan pitää Iso-Britannian haastatteluiden mainintoja perustarpeiden tyydytyksestä sekä henkisestä, spiritualisesta hyvinvoinnista. Suomen haastatteluissa näitä ei mainittu kertaakaan. Sen sijaan Suomessa keskityttiin sen sijaan yleiseen hyvän olon tunteeseen ja tasapainoon.

..onko heillä tarpeeksi ruokaa ja onko heillä majoitus... (Ammattilainen)

Asumisen tuki seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille... siihen on isompi tarve koska seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret eivät

useammin ole tervetulleita kotiinsa, ovat riskissä... joten asumisen tuki on kriittinen hyvinvoinnin tarve (Ammattilainen)

..on nuoria jotka.. edelleen pelkäävät esimerkiksi että heidät heitetään kadulle... siitä syystä jos kotiväki saakin tietää että he eivät ole heteroita tai heillä olisi trans-identiteetti tai jotain sellaista... (Suomessa) on myös nuoria tämä... tällaista tapahtuu edelleen... (Ammattilainen)

Kysymys seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten haasteista nyky-yhteiskunnassa aiheutti maiden välillä hajontaa. Esimerkiksi Iso-Britanniassa heteronormatiivisuus yhteiskunnassa oli yleisin vastaus, kun taas Suomessa ennakkoluulot seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan oli yleisin. Suomea puhututtivat erityisesti maantieteelliset erot.

No aluekohtaisestikin se vaihtelee tosi paljon... kyllä minä huomasin että kun tulin tänne että... oli silleen koulukavereille... sanoin baarissa että... joo että minä en niin kuin tykkää pojista tai puhuttiin jotain poikaystäväistä ja he olivat että ahaa, okei mutta se sitten... juuri tuolla (entinen asuinlääni) oli sillä tavalla että... niin kuin kiertelee ja kaartelee puoli tuntia ja sitten niin kuin kauhea järkytys sitten kun sen saa sen sille toiselle sanottua (Nuori)

Etenkin täällä (kaupunki) kun minä olen täällä itse asunut aina mutta etenkin jossain pienemmällä paikkakunnalla niin jos siellä sitten vallitsee enemmän tämä... pysytään siellä miten aina ennenkin niin niin se voi se kynnyks olla paljon suurempi kuin sellaisessa kaupungissa missä on huomattavan paljon enemmän ihmisiä (Ammattilainen)

Mielenterveysongelmat sekä puhututtivat molemmissa maissa. Iso-Britanniassa mielenterveysongelmat yhdistettiin nimenomaan heteronormatiivisuudesta johtuvaksi. Suomessa mielenterveysongelmista puhuttiin ilman näkyvää yhteyttä yhteiskunnan rakenteeseen. Iso-Britanniassa mielenterveyteen yhdistettiin myös itsetuhoinen käytös.

..mitä se oletus että kaikki ovat heteroseksuaaleja asettaa... asettaa joitain normatiivisia arvoja... ja sallii homofobian, bi-fobian ja transfobian luomisen... ja nuo fobiat sitten vaikuttavat negatiivisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointiin... joissain tapauksissa mielen sairaus on ilmiselvästi seurauksena... me näemme paljon nuoria jotka käyttäytyvät itsetuhoisesti ja vahingoittavat itseään... jotkut ovat todella... todella helppoja nähdä

käsissä ja ranteissa ja jaloissa... mutta jotkut ja jälleen trans-nuorilla et vain pysty näkemään sitä koska se on heidän genitaali- ja rintakehäalueillaan... (Ammattilainen)

..(Suomessa) ei ole tehty tilastoja mielenterveysongelmista... näissä meidän piireissä se on vain... tiedossa vuosikymmenien takaa että tätä on koko ajan tapahtunut ja ja tapahtuu edelleen mutta sitä tutkimustietoa ei (Suomesta) vielääkään löydy ja toivon mukaan tähän tulee muutos (Ammattilainen)

Sosiaali- ja terveysalan palvelujen heteronormatiivinen ilmapiiri puhututti molemmissa maissa. Varsinkin trans-identiteetin omaavat nuoret voivat kokea etenkin terveydenhuoltojärjestelmän suhtautumisen sukupuoliseen suuntautumiseen haastavaksi. Mielenterveyspalveluita käyttäneet tai he joille palvelumuoto oli tuttu kokivat jääneen vaille asiantuntevaa apua.

..todellakin ongelmia terveydenhuollon kanssa.. jälleen kerran se johtuu koulutuksen puutteesta... todelliset säännöt... ovat että voin olla millä sairausosastolla haluan... kunhan identifioin itseni sukupuolen mukaan jota en voi vaihtaa ja tulla tunnistetuksi naisena... no joka tapauksessa se oli ok mutta sitten yksi hoitaja... joka tuli aamulla ja alkoi kysymään erittäin henkilökohtaisia kysymyksiä yksityisalueistani... mikä oli todella tarpeetonta... sitten hän pyysi minua siirtymään naisten sairausosastolle... (Nuori)

..itsekin jo pari vuotta käynyt terapiassa ja tällaista mutta minusta tuntuu etten saa vielääkään sitä oikeaa apua siihen että terapeutini oli että kun aloin puhua tästä sukupuolisesta ongelmastani... sitten se oli vain sellainen että sinä et koskaan tule löytämään ketään ellet sinä ala pukeutumaan naisellisemmin... mikä tässä on ideana että mistä minä sitten saan sitä apua kun ei tämä auta minä joudun itse maksamaan tästä... (Nuori)

..oikeasti niin kuin enemmän tällaisia mielenterveysongelmia seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorilla olen itsekin huomannut sen... niin kuin että kun menee puhumaan minä tiedän pari ihmistä jotka ovat menneet puhumaan näin... niin se psykologi on vain ollut silleen... joo tuo on vain joku vaihe että kyllä sinä pääset siitä yli niin ei se nyt sitä helpota sitä juttua ollenkaan... mutta toi on juuri tosi paha jos sen joltain psykologilta kuulee koska eikös sen pitäisi auttaa... (Nuori)

Kysymys haasteiden kehityksestä tai lisääntymisestä viimeisen vuosikymmenen aikana aiheutti hajontaa molemmissa maissa. Yhteistä oli lainsäädännön

muuttuminen seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien kannalta tasa-arvoisemmaksi. Lisäksi molemmissa maissa todettiin, että nuoret tulevat ulos kaapista aiempaa nuorempana. Medianäkyvyys ja sen lisääntyminen huomioitiin molemmissa maissa.

..me olemme kokeneet ajanjakson, jolloin lainsäädäntö oli erittäin pahasti vastaan... lesboja, homoja... ja trans-ihmisiä vastaan... ei välttämättä suoraan biseksuaaleja vastaan... läpi muutosten poliittisissa puolueissa ja hallituksessa... tilanteeseen jossa olemme nyt jossa lainsäädäntö ei syrji suoraan lesboja ja homoja, mutta vielä on syrjintää trans-ihmisiä vastaan... (Ammattilainen)

..me tapaamme nykyään nuorempia nuoria... joten luulisin, että lainsäädäntö on rohkaissut nuorempia nuoria hakeutumaan palveluiden piiriin... (Ammattilainen)

..nuoret tulevat ulos kaapista aiempaa nuorempana... joten nuorisoryhmille on ollut ennen tyypillistä, että ikähaarukka on ollut 18-25... ja nyt työskentelemme... ja olemme työskennelleet myös kouluissa ja muissa nuorisoryhmissä niinkin nuorten kanssa kuin 11-vuotiaat... ja jotkut nuoret jotka tulevat ryhmään ollessaan 18-vuotiaita sanovat tienneensä jo 4-vuotiaina (seksuaalisen suuntautumisensa)... (Ammattilainen)

..nyt on ruvennut mediaan tosi paljon tulemaan homoja niin sitten nousee stereotypiat ihan täysillä ja sitten jotenkin valtaväestö kokee, että kaikki homot on tietyn tyyppisiä ja kaikki lesbot on tietyn tyyppisiä, olen tosi monta kertaa, minulle on sanottu että et sinä voi olla lesbo, sinä et näytä lesbolta... ja nykyään tuntuu että joka sarjassa pitää olla joku kiintiöhomo... jotkut sarjat jossa on niitä homoja, ne suunnataan valtaväestölle ja sitten että niin kuin valtaväestö hyväksyy... sen homohahmon pitää olla stereotyyppisesti hauska... että ei voida laittaa johonkin saippuasarjaan syvällistä homoa koska se ei vaan mene niin... (Nuori)

Sekä Suomessa että Iso-Britanniassa toivottiin koulujärjestelmän kehittämistä moninaisuutta kunnioittavammaksi, kun haastattelijoilta kysyttiin yhteiskunnan kehityksestä seuraavan vuosikymmenen aikana siten, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret voisivat paremmin. Koulumaailma ja sen heteronormatiivisuus on kriittinen asia nuoren kannalta, jossa hän viettää suurimman osan päivästänsä. Myös median stereotyyppisen esittämisen toivottiin vähenevän ja yleisen tietoisuuden lisääntyvän.

..kasvatusalan perusopetuksessa ja siinä puhutaan seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta niin se ei palvele ainoastaan niitä mahdollisia vähemmistöön kuuluvia lapsia, nuoria tai heidän vanhempiaan... vaan se palvelee ihan kaikkia, koska kaikki ihmiset osaa sitä moninaisuutta ja vaikka sinulla ei olisi esimerkiksi sitä transidentiteettiä niin kyllä sinulla silti saattaa olla tosi paljon ajatuksia, jotka liittyy sinun naiseuteesi tai mieheyteesi tai jotain sellaista... jotenkin laajennetaan näitä käsitteitä ja osoitetaan että meissä kaikissa on... yhteiskunta on moninainen ja kaikissa meissä on moninaisuutta jollain tavoin... ja jos nämä asiat esitetään vain vähemmistön asioina... se asia ei puhuttele välttämättä yhtä paljon ihmisiä... (Ammattilainen)

..medianäkyvyys on todella tärkeää... lisääisi informaatiota.. esimerkiksi tuolla on paljon homoja mediassa ja transgenderit ovat tulossa enemmän ja enemmän yleisiksi mediassa... ja se on hyvä koska ihmiset saavat oikeaa tietoa sen sijaan että he keksisivät oletuksia omasta päästään... luulen että medially on suurin vaikutus kaikkeen... se menee kouluun ja kaikkialle... (Nuori)

Tutkimustulosten perusteella hyvinvointia määriteltäessä korostuivat fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin muodot. Lisäksi haastatteluissa viitattiin Maslowin tarvehierarkiaan. Haasteita määriteltäessä esiin nousivat yhteiskunnan hetero- ja sukupuolinormatiivinen rakenne sekä lainsäädännöllinen kehitys ja kehittämisen tarve. Lisäksi terveydenhuolto ja mielenterveyspalvelut korostuivat. Koulutusjärjestelmä oli myös yleinen teema molempien maiden haastatteluissa. Myös median hetero- ja sukupuolinormatiivisuus huomioitiin haasteena ja kehittämisen kohteena.

Tutkimusmenetelmäni mukaisesti haastatteluista muodostui opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys. Tämän vuoksi käyn seuraavaksi teoriaosassa läpi eniten esille nousseet teemat.

3 SEKSUAALISUUDEN JA SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Teoriaosassa esittelen seksuaalisen ja sukupuolisen suuntautumisen määritelmät sekä käyn läpi yleisimmät niihin liittyvät, henkilöihin viittaavat termit. Esittelen lisäksi termit, jotka kävivät ilmi tutkimuksessa kartoitetuissa taustatietokyselyissä.

Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen käsitteet ovat kokeneet muutoksia aikain saatossa. Perinteinen mies-nainen-sukupuolimalli sekä heteroseksuaalisuus oletuksena ovat muuttuneet ja nykypäivänä ymmärretään entistä paremmin, että muitakin muotoja on olemassa. Seksuaalisen suuntautumisen sekä sukupuolen moninaisuus tunnustetaan ja tunnustetaan yhä paremmin.

Seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa romanttista, emotionaalista ja/tai eroottista kiinnostusta, joka ilmenee intimitetin, lämmön, rakkauden tai seksuaalisen mielihyvän sävyttämässä suhteissaan muihin ihmisiin (Seksuaalinen suuntautuminen 2006; Jämsä 2008a, 30). Seksuaalista suuntautumista voidaan ilmentää monin eri tavoin, kuten esimerkiksi seksin kautta. (Seksuaalinen suuntautuminen 2006).

Seksuaalinen suuntautuminen voi kohdistua kokijaan nähden joko vastakkaiseen, samaan tai molempiin sukupuoliin. Ihmisen seksuaalisuus on moninainen kokonaisuus. Seksuaalisuutta pohdittaessa moninaisemmatkin seksuaalisuuden ilmentämisen muodot huomioiva rajanveto on aina jollain tavoin keinotekoista, sillä todellisuuden rajat voivat olla hyvin joustavia. On siis mahdollista, että ihmisen seksuaalinen suuntautuminen voi muuttua tai liikkua rajojen yli hänen elämänsä aikana. (Seksuaalinen suuntautuminen 2006.)

Nykyisen tieteellisen ja ammatillisen ymmärryksen mukaan aikuisiän seksuaalisen suuntautumisen piirteet ilmenevät yleensä keskilapsuuden ja aikaisen nuoruuden välillä. Nämä emotionaalisen, romanttisen ja seksuaalisen kiinnostuksen muodot voivat ilmetä ilman aiempaa kokemusta. Ihminen voi olla selibaatissa eli pidättyä seksistä ja silti ymmärtää, mikä hänen oma seksuaalinen suuntautumisensa on. Toiset puolestaan tarvitsevat realistisia tunteita ja kokemuksia, jotta he voivat

luokitella oman seksuaalisen suuntautumisensa. (Sexual orientation and homosexuality 2008.)

Nykykäsityksen mukaan seksuaalinen suuntautuminen koostuu seuraavista osaluista: Seksuaalinen käyttäytyminen, emotionaalinen suuntautuminen, seksuaaliset fantasiat, seksuaalinen mielenkiinto, sosiaalinen suuntaus, elämäntapa, sosiaalinen maailma ja yhteisö sekä oma identiteetti. (Seksuaalinen suuntautuminen, [viitattu 19.11.2011].)

Seksuaalinen käyttäytyminen tarkoittaa sitä, kenen kanssa ihminen harrastaa seksuaalista kanssakäymistä. Emotionaalinen suuntautuminen puolestaan määrittyy sen mukaan, kenestä ihminen pitää ja ketä hän rakastaa. Seksuaaliset fantasiat tarkoittavat sitä, kenestä ihminen unelmoi ja millaisia fantasiat ovat. Seksuaalinen mielenkiinto riippuu siitä, keneen mielenkiinto kohdistuu. Sosiaalinen suuntauksen käsite määrittyy sen mukaan, kenen kanssa ihminen muodostaa parisuhteen. Elämäntapa, sosiaalinen maailma ja yhteisö tarkoittavat yhteisöä, johon ihminen kokee kuuluvansa ja kenen kanssa hän viettää aikaansa. Oma identiteetti puolestaan määrittyy ihmisen henkilökohtaisena kokemuksena seksuaalisesta suuntautumisestaan. (Seksuaalinen suuntautuminen, [viitattu 19.11.2011].)

Yleisimpiä seksuaalisen suuntautumisen muotoja ovat **heteroseksuaalisuus**, **homoseksuaalisuus** ja **biseksuaalisuus** (Jämsä 2008a, 31). Arvioiden mukaan noin 5-15 prosenttia kokee edustavansa muuta seksuaalisen suuntautumisen muotoa kuin heteroseksuaalisuutta. (Homo-, lesbo- ja bi-nuorten vanhemmille, [viitattu 19.11.2011], 2).

Heteroseksuaalisuus on seksuaalisen suuntautumisen muoto, jossa ihminen kokee romanttista, ja/tai eroottista kiinnostusta vastakkaista sukupuolta olevaan ihmiseen (Seksuaalinen suuntautuminen 2006). **Homoseksuaalisuudella** tarkoitetaan yksilön seksuaalista, romanttista tai emotionaalista kiinnostusta samaa sukupuolta oleviin ihmisiin (Jämsä 2008a, 31). Miestä, joka tuntee seksuaalista vetovoimaa toiseen mieheen kutsutaan homoksi ja naista, joka on eroottisesti tai romanttisesti kiinnostunut toiseen naiseen, kutsutaan lesboksi (Seksuaalinen suuntautuminen 2006).

Biseksuaalinen ihminen kykenee kokemaan kiinnostusta ihmisiin sukupuolesta riippumatta ja heidän käyttäytymisensä on hyvin yksilöllistä. Toiset biseksuaalit ovat hyvin eroottisesti virittyneitä, kun toiset puolestaan korostavat seksuaalisuuden muita osa-alueita, kuten hellyyttä ja parisuhdetta. On olemassa myös biseksuaaleja, joilla eri sukupuoliin kohdistuu erilaisia tunteita ja toiveita. (Jämsä 2008a, 31.) Esimerkiksi biseksuaali nainen saattaa kokea eroottista kiinnostusta sekä miehiä että naisia kohtaan, mutta kokee kykenevänsä parisuhteeseen vain miehen kanssa.

Aseksuaaleiksi kutsutaan ihmisiä, joilta puuttuu seksuaalinen halu tai kiinnostus. Termi on haastava, sillä on hankala määrittää, onko kyseessä seksuaalisen suuntautumisen muoto vai seksuaalinen häiriö. Monet aseksuaalit kuitenkin puhuvat itse seksuaalisesta suuntautumisesta, sillä he eivät koe seksuaalisen halun puuttumista ongelmana. (Vilkka 2010, 54.)

Panseksuaalisuudella tarkoitetaan seksuaalisen suuntautumisen muotoa, jossa lähtökohtana on kiinnostus ihmisistä kohtaan sukupuolesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta huolimatta (Pansexuality 2010). Ihmisen sukupuolella tai sen suuntautumisella tai seksuaalisella suuntautumisella ei siis ole väliä; Henkilö voi kokea kiinnostusta niin homo-, hetero- tai biseksuaalista naista, miestä tai transsukupuolista ihmistä kohtaan.

Kuitenkaan kaikki seksuaalivähemmistön edustajat eivät kutsu itseään aiemmin mainituilla käsitteillä. Esimerkiksi ihminen voi kokea olevansa heteroseksuaali eroottisella tasolla, mutta samalla kokea olevansa homoseksuaali kulttuurisella tasolla. Tällaisissa tapauksissa voidaan puhua oman seksuaalisen suuntautumisen määrittelemisen oikeudesta. (Jämsä 2008a, 31.)

Sukupuolivähemmistöt koostuvat ihmisistä, jotka sukupuolisamaistumisellaan tai sukupuolen ilmaisullaan haastavat perinteistä sukupuolijakoa ja näin avartavat sukupuolikäsitystä (Lehtonen 2006, 13). Toisin sanoen sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen ja/tai psyykkinen sukupuoli ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä mieheksi tai naiseksi. Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020, [viitattu 20.11.2011], 4). Näitä ihmisiä ovat muun muassa **transsukupuoliset**, **transgenderit**, **transvestiitit** sekä

intersukupuoliset. (Lehtonen 2006, 13; Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020, [viitattu 20.11.2011], 4).

Transsukupuolinen ihminen kokee syntyneensä väärän sukupuolen ruumiiseen. Yksilö kokee psyykkisen sukupuolensa olevan ristiriidassa fyysisen sukupuolensa kanssa. Tämä ristiriita nousee esiin jo varhain lapsuudessa ja se pyritään joskus ratkaisemaan sukupuolen korjausprosessilla. Yleisesti prosessista käytetään nimitystä sukupuolen vaihdos, mutta se ei kuvaa transsukupuolisen omaa kokemusta, jonka mukaan heidän kehonsa korjataan vastaamaan sisäistä kokemusta. Tämän vuoksi prosessista tulisi käyttää ilmausta sukupuolen korjaus. (Sukupuolinen suuntautuminen 2006; Jämsä 2008a, 35 .)

Transgender-käsitettä käytetään ihmisistä, jotka kokevat elävänsä mieheyden ja naiseuden rajalla tai ulkopuolella (Jämsä 2008a, 35; Sanasto, [viitattu 18.2.2012]). Transgender voi kokea olevansa sukupuoleton tai sukupuoleltaan määrittelemätön. Hän voi myös kokea omaavansa yhdistelmän miehellisiä ja naisellisia piirteitä. (Sanasto, [viitattu 18.2.2012].) Diagnoosina transgender antaa mahdollisuuden sukupuolen korjausprosessille. Transgendereiden tarve sukupuolenkorjausprosessille on yksilöllinen; Kaikki transgenderit eivät koe tarvetta korjausprosessille. (Jämsä 2008a, 35; Sanasto, [viitattu 18.2.2012].)

Transvestiitti on yleensä biologinen mies, joka kokee tarvetta eläytyä ajoittain naisen rooliin esimerkiksi pukeutumalla naisten vaatteisiin. Transvestiitit ovat suurin transihmisten ryhmä. He elävät tavallisimmin heterosuhteessa. (Jämsä 2008a, 35.)

Intersukupuolisuus on synnynnäinen biologinen tila, jossa ihmisen fyysiset tai hormonaaliset sukupuolta määrittelevät ominaisuudet eivät ole vain naisen tai miehen. Aiemmin intersukupuoliset ihmiset ovat joutuneet leikkauksiin jo hyvin nuorena, mutta nykyään intersukupuolisten lasten annetaan kasvaa ennen kirurgisia toimenpiteitä. Toimenpide voi olla pelkästään kosmeettinen ja sillä pyritään muokkaamaan ihmisen kehoa jompaankumpaan sukupuoleen. (Jämsä 2008a, 36.)

Androgyyni on ihminen, joka ei tunne kuuluvansa kumpaankaan biologiseen sukupuoleen. Androgyyni voi tuntea, että hänen sukupuoli-identiteettinsä koostuu sekä feminiinisten että maskuliinisten sukupuolten ominaisuuksista yhdistettynä tai on myös mahdollista, ettei hän koe tarvitsevänsä kyseisiä ominaisuuksia ollenkaan. Intersukupuolisuuden ollessa biologinen ominaisuus, androgyyniys mielletään enemmän kulttuuriseksi ominaisuudeksi. (Vilkka 2010, 121.)

4 NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA

Nuoruus on elämänvaihe, jonka pituus vaihtelee yksilöittäin ja kulttuureittain. Kulttuuri määrittelee yleisen normin nuoruuden pituudelle ja kuinka kauan nuoruuden viettäminen on hyväksyttävää. Kuitenkin nuoruus koetaan hyvin yksilöllisesti ja esimerkiksi saman perheen nuoret elävät nuoruutensa eri tavoin. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 13.) Nuoruus määritellään usein siirtymävaiheeksi aikuisuuteen. Nuoruuteen yhdistetään kehityskriisi, joka tarkoittaa normaaliin elämäntapaan kuuluvaa tapahtumaa, jonka aikana yksilö hakee omia voimavarojaan ja tarpeitaan suhteessa ympäristöönsä. Kriisin aikana yksilö hakee tarkoitusta elämälleen ja kriisin seurauksena voi olla yksilön psyykkisen ja sosiaalisen elämän uudenlainen jäsentyminen, vaikka nuoruusvaiheelle tyypilliset voimakkaat fyysiset muutokset puuttuisivatkin. (Aaltonen, Ojanen ym. 2003, 14.)

Nuoruudessa ihminen kehittyy ihmisyyden kaikilla osa-alueilla. Kehitys on niin fyysistä kuin psyykkistäkin. Aaltonen ym. (2003, 18) ovat jakaneen nuoruuden summittaisesti kolmeen eri vaiheeseen: Varhaisnuoruuteen (noin 11–14-vuotiaisiin), keskinuoruuteen (noin 15–18-vuotiaisiin) sekä myöhäisnuoruuteen (noin 19–25-vuotiaisiin). Heidän mukaansa nuorelle on aluksi tyypillistä oman fyysisen minän tutkiskelu. Nuoruusiän biologinen käynnistyminen aiheutuu hormonitoiminnan muutoksista, jotka johtavat nuoren ulkoiseen muuttumiseen. (Aaltonen, Ojanen ym. 2003, 14.) **Fyysiseen** kehitykseen kuuluvat olennaisesti muun muassa kasvupyrähdys sekä karvoituksen lisääntyminen (Aalberg & Siimes 2007, 17). Tytöillä fyysiseen kehitykseen kuuluvat myös rintojen kehittyminen sekä kuukautisten alkaminen. Pojilla kehitykseen kuuluvat peniksen ja kivesten kasvu sekä äänenmurros sekä spontaanit siemensyöksyt. (Aalberg & Siimes 2007, 17.) Fyysinen kehitys johtaa nuoruuden edetessä sukukypsyyteen sekä seksuaalisuuden heräämiseen. (Aaltonen, Ojanen ym. 2003, 14).

Nuoruus käynnistää kehityksen myös **psyykkisellä** tasolla, jolloin nuori käy läpi tunteitaan ja muuttumisprosessiaan sekä itsenäistää jatkuvasti identiteettiään (Aaltonen, Ojanen ym. 2003, 14). Psyykkinen kasvu on samanaikainen tapahtuma voimakasta kehittymistä sekä ajoittaista psyykkisten toimintojen taantumista

(Aalberg & Siimes 2007, 67). Kehityksellinen taantuma tarkoittaa tavanomaiseen kehitykseen liittyvää tapahtumakulkua, joka sisältää mahdollisuuden muuttaa aikaisempaa lapsenomaista kokemusmaailmaa ja irrottautua siitä. (Aalberg & Siimes 2007, 77). Nuori kehittyy myös kognitiivisella tasolla, johon kuuluu loogisen ja abstraktin ajattelun taitojen kehittyminen. Lisäksi nuoren sosiaalisten taitojen kehittyminen lisää hänen sosiaalista pääomaansa. Nuoruus vaikuttaa myös eettisiin pohdintoihin ja nuori alkaa kyseenalaistaa esimerkiksi kodin arvoja ja ihanteita. Nuori muodostaa oman maailmankatsomuksensa normeja vastaan taistelemalla. (Aaltonen, Ojanen ym. 2003, 14.) On todettu, että nuoruuden kehityksellisenä päämääränä on saavuttaa itse hankittu autonomia eli itsehallinto omaan elämään. Autonomian saavuttaminen vaatii nuorelta kehitystehtävien ratkaisemista itsenäisesti. (Aalberg & Siimes 2007, 67-68.)

On esitetty, että ihmisen seksuaalisuus on jokaisen ihmisen ainutkertainen psykofyysinen rakenne (Sinkkonen 2010, 127). Tämän voidaan todeta olevan totta ja nuoren olisi tämä hyvä tiedostaa. Nuoruus kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna on hyvin yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta korostava elämänkaaren vaihe. Vaikka esimerkiksi fyysinen kehitys on yleisesti ottaen kaikille samanlainen vaihe, se alkaa joillakin ennemmin ja joillakin myöhemmin. Jokainen nuori kokee varmasti nuoruuden eri tavoin. Seksuaali- ja sukupulivähemmistöjen näkökulmasta asiallisen tiedonsaannin varmistaminen seksuaalisuuden monimuotoisuudesta on avainasemassa (Sinkkonen 2010, 134). On todettu, että nuoruuteen kuuluu usein myös kiinnostus omaa sukupuolen edustajaansa kohtaan. Nämä tunteet voivat olla ohimeneviä eivätkä tarkoita automaattisesti sitä, että nuori kuuluu seksuaalivähemmistöihin. (Sinkkonen 2010, 134.)

Joskus käy kuitenkin niin, ettei kyseessä ole pelkkä ohimenevä nuoruuteen mahdollisesti kuuluva tunne tai kokemus. Sen sijaan nuori tunnistaa seksuaalisen identiteettinsä olevan jokin muu kuin heteroseksuaalinen ja hän voi tarvita siihen tukea. Esimerkiksi vanhempien tulisi antaa nuorelle aikaa oman seksuaalisen suuntautuneisuutensa tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Tämä voi vaatia vanhemmilta aikaa ja kärsivällisyyttä ja vaihe on suuri myös vanhemmille itselleen. (Sinkkonen 2010, 133-134.)

5 HYVINVOINNIN MUODOT

Tutkimusaineisto muodosti työni teoreettisen viitekehyksen. Sen vuoksi keskityn haastatteluista esiin nousseisiin teemoihin. Esittelen Erik Allardtin hyvinvointiteorian, sillä sen on todettu toimivan kattavana määritelmänä psyykkisestä hyvinvoinnista. Kerron lyhyesti myös Antonovskyn Salutogenesis-teoriasta psyykkisen hyvinvoinnin mittarina. Lisäksi käyn läpi Abraham Maslowin luoman tarvehierarkian, sillä se mainittiin haastatteluissa hyvinvointia määriteltäessä.

Hyvinvointia käsitteenä voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Niemelän (2010, 16) mukaan olennaista tarkastelussa on se, että se kytkeytyy sekä yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin että ihmisen toimintaan. Yhteiskunnan makrotasolla hyvinvoinnilla tarkoitetaan muun muassa hyvinvointivaltiota ja hyvinvointiyhteiskuntaa. Mikrotasolla puolestaan hyvinvointi määritellään niin, että yksilö voi hyvin sekä menestyy elämässä, kuten esimerkiksi työelämässä. Kuitenkin voidaan todeta, että kansalaisten hyvinvointi toimii myös yhteiskunnan hyvinvoinnin mittarina. Näin ollen esimerkiksi sosiaalityön (yhteiskunnallisen työn) yleismaailmalliseksi tavoitteeksi on määritelty ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. (Niemelä 2010, 16.)

On todettu, että hyvinvointi syntyy yksilön itsensä, hänen läheistensä, elinympäristönsä sekä palvelujärjestelmän toiminnan ja yhteiskunnallisella tasolla tarkasteltuna hyvinvointipolitiikan tuloksena. Hyvinvoinnin keskeisimpiä osa-alueita fyysisen terveyden ja toimintakyvyn ohella ovat muun muassa ihmissuhteet, mielekäs tekeminen, toimeentulo, asuminen ja turvallisuus. Näin ollen hyvinvointia ei voida mitata vain objektiivisesti vaan se sisältää myös subjektiivisia kokemuksia ja arvostuksia. (Keskeisiä käsitteitä neuvontapalveluista ja kotikäynneiltä 2011.)

5.1 Allardtin hyvinvointiteoria ja Antonovskyn Salutogenesis-teoria

Hyvinvointia voidaan jäsentää monin eri tavoin. Mikrotasolla tarkasteltuna hyvinvointia voidaan jäsentää inhimillisen toiminnan tasojen ulottuvuuksien avulla.

Allardt (1976) on määrittänyt inhimillisen toiminnan tasot kolmeksi eri kategoriaksi: olemiseksi tai elämiseksi (being), omistamiseksi (having) sekä tekemiseksi (doing). Näitä tasoja voidaan tarkastella fyysis-aineellisista, sosiaalisista ja psyykkis-kulttuurisista näkökulmista (Niemelä 2010, 25.)

Ihmisen oleminen (being) on toiminnan syvin perusta. Olemisessa on pohjimmiltaan kyse fyysis-aineellisista seikoista eli ihmisen olemassa olost ja elossa säilymisestä. Ihmisen arjessa olemassaolo näkyy toimeentulona, jokapäiväisen elämän tarpeina ja niiden tyydyttämisenä. Sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta tarkasteltuna oleminen nähdään puolestaan yhdessä olemisena. Ihminen mielletään sosiaaliseksi, toisen ihmisen yhteyteen hakeutuvaksi olennoiksi. Perustasolla se merkitsee toimintaa perheen ja suvun piirissä ja lisäksi sukulaisten ohella ystävien merkitys on tärkeä. Psyykkis-henkinen ulottuvuus merkitsee ihmisen tarvetta tulla sellaiseksi, joksi hänellä on mahdollisuus tulla eli kasvaa kykyjensä mukaisiin mittoihin. Tämä ilmiö nähdään siis ihmiseksi, inhimilliseksi olennoiksi tulemisesta. Inhimillinen kasvu voi merkitä myös vahvaa henkistä prosessointia. (Niemelä 2010, 26–28.)

Niin ikään omistamisen (having) taso voidaan määrittää kolmesta eri näkökulmasta. Fyysis-aineellisena omistamisena nähdään aineellisia seikkoja kuten raha ja omaisuus, sosiaalisesta näkökulmasta käsin omistaminen nähdään puolestaan sosiaalisina suhteina. Psyykkis-kulttuurinen omistaminen voidaan käsittää henkisenä pääomana. Henkistä pääomaa voidaan pitää tiedon symbolina. (Niemelä 2010, 31.)

Tekemisen (doing) tasolla ihminen toteuttaa tarkoitustaan. Fyysis-aineellinen näkökulma tekemiseen merkitsee ruumiillista toimintaa, kuten harrastusta tai työtä. Sosiaalinen ulottuvuus tekemisessä merkitsee sosiaalisten suhteiden luomista ja toimintaa sosiaalisen yhteiselämän tasolla. Psyykkis-kulttuurisesta näkökulmasta katseltuna tekeminen merkitsee henkistä toimintaa eli henkisten arvojen luomista. Tätä voidaan selittää ihmisen tarpeella tietää ja osata. (Niemelä 2010, 29 – 30.) Allardtin hyvinvointiteoria on jäsennetty kuviossa 1.

Tasot

Näkökulmat	Oleminen (Being)	Omistaminen (Having)	Tekeminen (Doing)
Fyysis-aineellinen	Elossa säilyminen	Omaisuus	Työ / harrastukset
Sosiaalinen	Yhdessä oleminen	Sosiaaliset suhteet	Sosiaalisten suhteiden luominen
Psyykkis-kulttuurinen	Inhimillinen kasvu	Henkinen pääoma (tieto)	Henkisten arvojen luominen

Kuvio 1. Inhimillisen toiminnan tasot ja niiden näkökulmat (Allardtin hyvinvointiteoria). (Niemelä 2010, 25).

Yllä kuvattu Allardtin (1976) hyvinvointiteoria on varsin kattava kokonaisuus henkisestä hyvinvoinnista, mutta ilmiötä on tutkittu muuallakin. Esimerkiksi Hämäläinen (2009) esittelee **Antonovskyn** (1987) kehittämän Salutogenesis-teorian, jonka avulla voidaan tarkastella henkistä hyvinvointia. Teorian mukaan ihmisen erilaiset vastustuskykytekijät voidaan kiteyttää ”henkiseen koherenssin” (sense of coherence) tunteeseen, jolla on kolme eri päämuotoa: Elämän ymmärrettävyys, elämän hallittavuus ja elämän merkityksellisyys. ”Henkisen koherenssin” tunne määrittyy ihmisen käytettävissä olevien voimavarojen (kuten materiaalistien, henkisten ja sosiaalisten) sekä arkielämän ja elinympäristön asettamien haasteiden välinen tasapaino. Mikäli haasteet jatkuvasti ylittävät yksilön voimavarat, tuloksena syntyy negatiivista stressiä joka vaikuttaa alentavasti terveyteen ja hyvinvointiin. (Hämäläinen 2009, 8.)

Aiemmin hyvinvointia on mitattu useimmiten bruttokansantuotteen avulla, mutta nykyään hyvinvoinnin käsite sisältää myös uusia arvoja. Hyvinvoinnin määrittelemisen ja mitattavuus on painottumassa aineellisen vaurauden

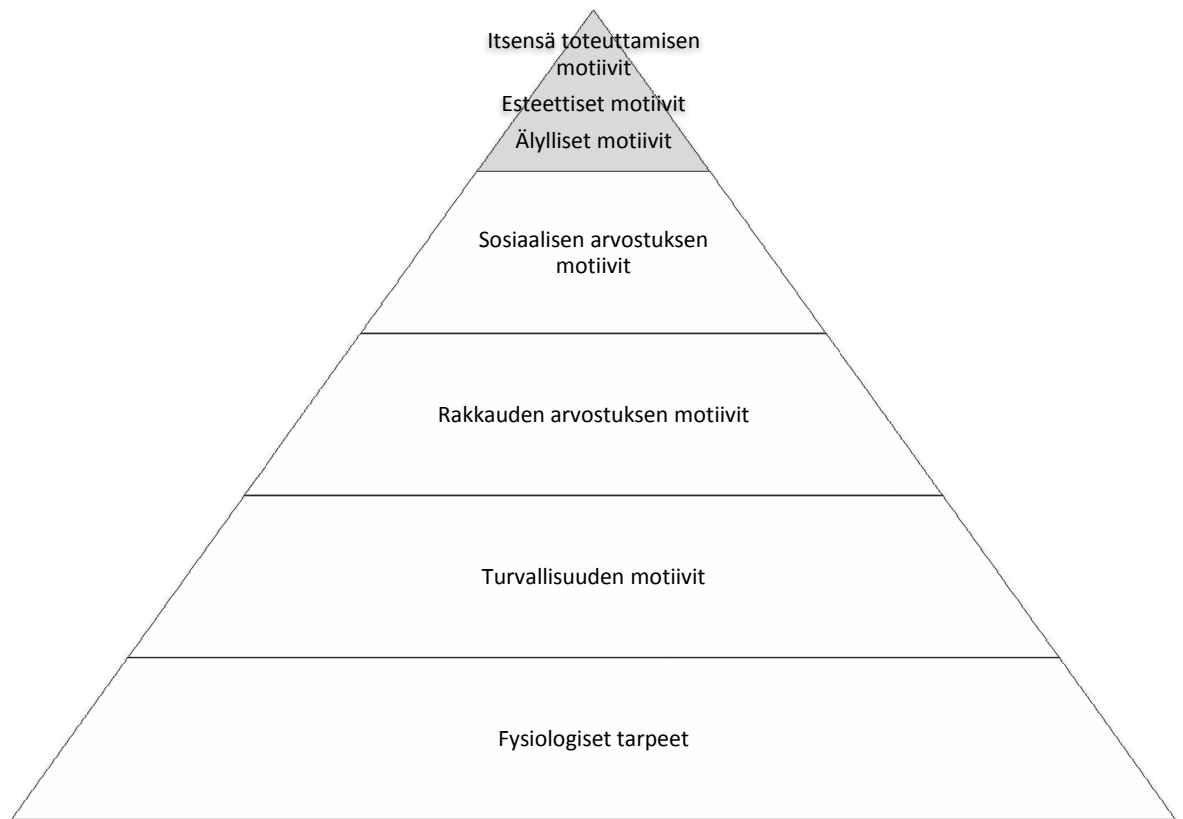
korostamisen sijaan elämisen merkityksellisyyteen, ihmissuhteiden arvostamiseen sekä huono-osaisuuden välttämiseen. (Kajanoja 2005.)

5.2 Maslowin tarvehierarkia

Tutkimustuloksissa esiin nostettiin erityisesti Maslowin tarvehierarkia hyvinvoinnin termiä määriteltäessä. Maslowin hierarkiasta käytetään myös nimitystä motiivihierarkia (Vuorinen & Tuunala 1995, 148). On todettu, että Maslowin hierarkia on motiiveja kuvaava asteikko selittävän asteikon sijaan ja se on saanut osakseen kritiikkiä (Vuorinen & Tuunala 1995, 148). Kuitenkin tutkimuksessa se toimii hyvin, sillä sen avulla voidaan kuvata kattavasti seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten tuen tarpeita.

Asteikko lähtee liikkeelle perustarpeista. Maslow on itse kuvannut asteikon alaosassa olevia tarpeita puutetarpeiksi tai puutemotiiveiksi. Pyramidin huipulla ovat niin kutsutut kehittymismotiivit. Pyramidin pohjalla, kaiken lähtökohtana ovat ihmisen fysiologiset perustarpeet, kuten ravinto ja juoma. Seuraavalla tasolla ovat turvallisuuden motiivit kuten halu tuntea olonsa turvatuksi. Pyramidin kolmannella tasolla ovat rakkauden ja yhteenkuuluvuuden motiivit, joka käytännössä tarkoittaa halua tulla hyväksytyksi sekä halu toimia muiden kanssa. Puutemotiivi-osassa, pyramidin neljännellä tasolla ovat sosiaalisen arvostuksen motiivit. Tämä näkyy käytännössä haluna tulla huomioonotetuksi sekä haluna suoriutua hyvin. (Vuorinen & Tuunala 1995, 148.)

Kehittymismotiivi-osiossa, pyramidin huipulla, Maslow jäsensi kolme eri motiivia. Älylliset motiivit sisältävät tutkimisen, tietämisen ja ymmärtämisen tarpeet. Esteettiset motiivit tarkoittavat uuden luomisen tarvetta sekä kauneuden kokemisen tarpeet. Viimeiseksi Maslow listasi tarpeen itsensä toteuttamisesta. Se nähdään voimavarojen käyttämisenä sekä omien taipumusten kehittämisenä. (Vuorinen & Tuunala 1995, 148.) Hierarkia on havainnollistettu kuviossa 2.

Kuvio 2. Maslowin motiivihierarkia (Vuorinen & Tuunala 1995, 148).

Tutkimuksessa korostettiin fyysisen sekä erityisesti psyykkisen hyvinvoinnin muotoja. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten näkökulmasta tarkasteltuna voidaan psyykkistä hyvinvointia pitää avainasemassa kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Voidaan todeta, että hyvinvointia haastavat tekijät yhteiskunnassa vaikuttavat nimenomaan nuoren psyykkiseen hyvinvointiin fyysisen sijaan. Seuraavassa teoriaosiossa esitellään nämä haasteellisiksi koetut yhteiskunnalliset rakenteet.

6 SUOMEN YHTEISKUNNALLISET RAKENTEET

Tutkimusmenetelmäni luonteen vuoksi haastattelut loivat opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen. Tutkimuksessa yhteiskunnan rakenteiden kannalta haasteiksi ja kehittämiskohteiksi nousivat yhteiskunnan sukupuoli- ja heteronormatiivisuus sekä lainsäädännölliset oikeudet. Esiin nousivat myös palvelujärjestelmien hetero- ja sukupuolinormatiivinen rakenne. Näistä järjestelmistä esiin nousivat erityisesti perusterveydenhuolto, mielenterveyspalvelut sekä koulutusjärjestelmä. Lisäksi median tapan käsitellä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koettiin haasteellisenä ja kehitettävänä kohteena.

Yhteiskunnan teoriaosiossa käyn läpi sukupuoli- ja heteronormatiivisuuden määritelmät, lainsäädännöllisen kehityksen sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkymisen virallisissa tautiluokituksissa sekä palvelujärjestelmien rakenteet. Lisäksi kerron median kehityksestä. Lopuksi kerron lyhyesti Iso-Britannian yhteiskunnan rakenteista.

Yhteiskunta mielletään usein arkiajattelussa tietyksi poliittiseksi valtioksi. Näin voidaan puhua esimerkiksi Suomen tai Iso-Britannian valtioista. Tällainen valtiollinen ajattelutapa on historiallisesti varsin tuore, jonka lähtökohtana on ollut 1800-luvun valtion poliittisen ja sotilaallisen vallan kasvaminen. (Aro & Jokivuori 2010, 24.)

Sosiologisesta näkökulmasta tarkasteltuna voidaan todeta, että yhteiskuntakäsitteellä tarkoitetaan jotain muuta kuin kansallisvaltioita. Sosiologiassa keskitytään kooltaan erilaisiin yhteisöihin. Yhteiskunnan määritelmä on sosiologiassa hyödyksi enimmäkseen silloin, kun viitataan johonkin tiettyyn alueelliseen ja historialliseen kokonaisuuteen, jonka sisällä esiintyy eri yhteisöelämän ilmiöitä. Yhteiskunta voidaan siis määritellä ikään kuin säiliöksi, joka sisältää kaikki ne ilmiöt ja asiat, jotka muodostavat ihmisten yhteisöelämän kokonaisuuden. (Aro & Jokivuori 2010, 24.)

6.1 Sukupuoli – ja heteronormatiivisuus

Yhteiskunnan voidaan todeta olevan normatiivinen. Normi määritellään käyttäytymissäännöksi, jonka toteutumista valvotaan rangaistuksien tai palkintojen avulla (Allardt 1983, 58). Normit ovat joko kirjoitettuja tai kirjoittamattomia sääntöjä ja sopimuksia. On myös todettu, että usein yhteiskunta tarvitsee normeja toimiakseen kunnolla. (Nuori vs. normit, [viitattu 11.2.2012].)

Useissa yhteiskunnassa lähtökohtana pidetään kahta biologista sukupuolta, miestä ja naista, ja näille sukupuolille asetetaan vaatimuksia käyttäytyä sukupuolen määrittelemällä tavalla. Esimerkiksi miesten oletetaan käyttävän housuja hameen sijaan ja naisten oletetaan käyttävän meikkiä ja ehostavan itseään. Lomakkeissa pyydetään usein määrittelemään sukupuoli mieheksi tai naiseksi. Tällaista kahden sukupuolen ohjaavaa ajattelutapaa kutsutaan **sukupuolinormatiivisuudeksi**. (Nuori vs. normit, [viitattu 11.2.2012]; Sanasto, [viitattu 18.2.2012].)

Sukupuolinormatiivisuuden puitteissa sukupuolivähemmistön edustajien katsotaan rikkovan tätä ajattelutapaa. Yhteiskunta ei ota huomioon sitä, etteivät kaikki määrittele itseään tämän sukupuolilajittelun perusteella tai eivät halua kategorisoida itseään biologisen, syntymähetkellä määritellyn sukupuolen perusteella. (Nuori vs. normit, [viitattu 11.2.2012]; Sanasto, [viitattu 18.2.2012].)

Sukupuolinormatiivisuus yhteiskunnassa johtaa ajattelutapaan, jossa pidetään hyväksyttävänä rakastua vastakkaisen sukupuolen edustajaan. Tämä puolestaan johtaa siihen, että tällainen seksuaalinen suuntautuminen eli heteroseksuaalisuus nähdään ainoana hyväksyttävänä ja toivottuna seksuaalisen suuntautumisen muotona. (Nuori vs. normit, [viitattu 11.2.2012].) Tällaista ajattelutapaa kutsutaan **heteronormatiivisuudeksi**. Heteronormatiivinen ajattelutapa aiheuttaa sen, että muut seksuaalisuuden suuntautumisen muodot kuin heteroseksuaalisuus nähdään poikkeavina ja vähemmän arvokkaina (Nuori vs. normit, [viitattu 11.2.2012]). Näin rakennetussa yhteiskunnassa, sen odotuksissa ja käytännöissä seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajat on usein pakotettu tuntemaan sopimattomuutta ja epämukavuutta (Julkunen 2010, 250-251).

On tärkeää muistaa, että sukupuoli- ja heteronormatiivisuus vaikuttavat kaikkiin yhteiskunnan jäseniin seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumatta (Nuori vs. normit, [viitattu 11.2.2012]). Tämä tuntuu kuitenkin usein unohtuvan ja koetaan, että ne koskettavat vain sukupuoli- ja seksuaalivähemmistön edustajia. Kuitenkin voidaan todeta, että nämä normatiivisuuden muodot aiheuttavat muun muassa ennakkoluuloja seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajia kohtaan. Ennakkoluulot ovat asenteita, jotka johtuvat usein sosiaalisesta ympäristöstä, kulttuurista ja omista kokemuksistamme (Tunnista ennakkoluulosi, [viitattu 11.2.2012]).

6.2 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt lainsäädännössä ja tautiluokituksissa

Suomen lainsäädännössä ensimmäinen maininta seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien kannalta on vuodelta 1894. Tällöin astui voimaan laki, jonka mukaan naisten ja miesten homoseksuaaliset teot kriminalisoitiin (Merkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]). Maininta poistettiin rikoslaista vuonna 1971. Samalla kuitenkin määriteltiin homoseksuaaleille teoille korkeammat suojaikärajat sekä asetettiin niin kutsuttu kehotuskielto. Kehotuskiellon seurauksena julkisesta kehottamisesta samaa sukupuolta olevien henkilöiden väliseen haureuden harjoittamiseen tuli rangaistava teko. (Merkipaaluja, [viitattu 12.2.2012].) Kehotuskiellon on katsottu vaikuttavan erityisesti median tapaan käsitellä homoseksuaalisuutta; Toisin sanoen se esti seksuaali- ja sukupuolivähemmistön näkyvyyden mediassa (Merkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]; Salo 2011). Kehotuskielto kumottiin vuonna 1999 (Salo 2011). Samoin vuonna 1999 yhtenäistettiin hetero- ja homoseksuaalisen seksin suojaikärajat (Merkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]).

Homoseksuaalisuus luokiteltiin myös sairaudeksi aina vuoteen 1981 saakka (Merkipaaluja, [viitattu 12.2.2012].) Transvestisuus luokiteltiin sairaudeksi aina vuoteen 2011 saakka (Salo 2011). Transsukupuolisuus on vielä tänäkin päivänä luokiteltu virallisesti psyykkiseksi sairaudeksi (Salo 2011).

Vuosituhanen vaihteessa vuonna 2000 perustuslakia muutettiin siten, että kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä sekä asetetaan yleinen syrjintäkielto (L 11.6.1999/731; Merkkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]). Vuonna 2001 työsopimuslakia päivitettiin siten, että syrjintä suoraan sukupuolisen suuntautumisen perusteella on kielletty (L 26.1.2001/55; Merkkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]). Samaa sukupuolta edustavien välinen parisuhteen rekisteröinti mahdollistui vuonna 2002 (L 9.11.2001/950; Merkkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]). Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta astuu voimaan vuonna 2003 (L 28.6.2002/563; Merkkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]). Lain mukaan henkilö voidaan vahvistaa kuuluvaksi vastakkaiseen sukupuoleen kuuluvaksi, mikäli hän on käynyt läpi sukupuolenkorjausprosessin, hän on täysi-ikäinen ja naimaton sekä että hänet on steriloitu tai hän on muutoin todettu lisääntymiskyvyttömäksi. Kuitenkin mikäli henkilö on sukupuolen vahvistamisen aikana naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, liittoa ei tarvitse mitätöidä, mikäli puoliso antaa siihen suostumuksensa. (L 28.6.2002/563.) Vuonna 2004 astuu voimaan yhdenvertaisuuslaki, jonka myötä syrjintä kielletään sekä viranomaisille asetetaan velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta (L 20.1.2004/21; Merkkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]). Vuonna 2007 laki hedelmöityshoidoista salli naispareille hoidot luovutetuilla sukusoluilla (L 22.12.2006/1237). Samana vuonna myös rekisteröidyn parisuhteen sosiaalinen vanhempi sai oikeuden vanhempainrahan käyttöön sillä ehdolla, että hän asuu samassa taloudessa puolisonsa ja tämän lapsen kanssa (Rekisteröity parisuhde ja vanhempainraha 1.9.2010; Merkkipaaluja, [viitattu 12.2.2012]). Viimeisin lakimuutos on vuodelta 2009, jolloin lakia rekisteröidystä parisuhteesta muutetaan niin, että perheen sisäinen adoptio on nyt mahdollinen myös rekisteröidyille pareille. Tämä on aiemmin ollut mahdollista vain aviopareille. (Merkkipaaluja, [viitattu 12.2.2012].) Lakimuutoksen myötä rekisteröidyn parisuhteen osapuolilla on myös mahdollisuus isyysrahaan ja isäkuukauteen sukupuolesta riippumatta. Myös perheen sisäinen adoptio antaa mahdollisuuden myös vanhempainrahaan. (Rekisteröity parisuhde ja vanhempainraha 1.9.2010.)

Lainsäädännöllisessä kehityksessä voidaan nähdä selkeä jakauma vuosituhanen vaihteen molemmin puolin. Ennen 2000-lukua lakimuutokset ovat olleet harvassa ja niiden tarkoitus voidaan nähdä seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien ihmisarvon tunnistuksena. Tästä kertoo esimerkiksi sairaus- ja rikosleiman

poistuminen. 2000-luvulla tehdyt lakimuutokset voidaan sen sijaan nähdä syvällisemmin tasa-arvoisen yhteiskunnan rakenteiden muokkaajana, koska lainsäädäntö tunnustaa jo seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien ihmisarvon. Voidaan siis todeta, että ennen vuosituuhanteen vaihtumista seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien ihmisarvo tunnustettiin ja vuosituuhannen vaihteen jälkeen tämä ihmisarvo on tunnustettu. Kuitenkin on mahdollista, että yhteiskunnan yleiset asenteet ja ilmapiiri juontavat edelleen juurensa ajanjaksosta, jolloin homoseksuaalisuutta pidettiin sairautena tai rikoksena. Voidaan myös todeta, että yleisesti ottaen lakimuutoksiin reagoidaan harvoin nopeasti; Usein tarvitaan kokonaisen sukupolven tai jopa kahden vaihtuminen, ennen kuin lakimuutokset näkyvät yhteiskunnan ilmapiirissä sekä ihmisten yleisissä asenteissa.

6.3 Palvelujärjestelmien rakenne

Haastattelun tuloksissa yhteiskunnan palvelujärjestelmistä esiin nousivat perusterveydenhuolto, mielenterveyspalvelut sekä koulutusjärjestelmä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajat voivat kokea nämä palvelumuodot erityisen haastaviksi.

6.3.1 Terveystenhuolto

Terveystenhuollossa korostuvat potilaan oikeudet. Potilaalla on aina oltava oikeus hyvään hoitoon sekä hyvään kohteluun (Jämsä 2008b, 128). Hoidon on myös oltava sellaista, ettei se loukkaa potilaan ihmisarvoa, vakaumusta tai yksityisyyttä. Perusterveydenhuolto on jokaiselle ihmiselle seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta huolimatta se taho, johon he hakeutuvat ensimmäiseksi saadakseen hoitoa, apua tai tietoa terveydellisistä asioista. Tämän vuoksi perusterveydenhuollossa työskentelevien tulisi ymmärtää myös sukupuoli-identiteettiä koskevia asioita. (Jämsä 2008b, 128-129.)

Terveystenhuolto voi asettaa haasteita erityisesti sukupuolivähemmistön edustajille. Sukupuolinormatiivisuus nähdään toistaiseksi vahvana

perusterveydenhuollon piirissä. Esimerkiksi sukupuolen korjaushoidot on keskitetty vain Uudenmaan ja Helsingin sairaanhoitopiiriin (Hus) sekä Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin (Tays) (Niemi 2011). Hoitojen määrä myös lisääntyy jatkuvasti (Niemi 2011). Suomen pienen asukasmäärän vuoksi hoitoa tarjoavia tahoja ei välttämättä tarvita enempää. Kuitenkin olisi tärkeää, että perustietoa saisi myös muualta kuin pelkästään hoitoa ja tutkimusta tarjoavilta tahoilta.

Sukupuolenkorjausprosessi alkaa moniammatillisella mielentilatutkimuksella. Tällä vahvistetaan henkilön transsukupuolisuus jonkin muun mielenterveyden häiriön sijaan. (Niemi 2011). Mielenkiintoinen havainto onkin, että transsukupuolisuus määritellään yhä viralliseksi psyykkiseksi sairaudeksi, vaikkei se sairaus olekaan. Diagnoosi kuitenkin tarvitaan, jotta korjausprosessi voidaan aloittaa.

Mielentilatutkimuksen jälkeen henkilö aloittaa noin vuoden kestävästä kokeesta, jossa he aloittavat elämän toivomansa sukupuolen mukaisessa roolissa. Samalla myös useat aloittavat hormonihoitoa. Tosi-elämän kokeen perusteella kartoitetaan, kuinka henkilön tyytyväisyys elämäänsä on kehittynyt. Tämän jälkeen on yleensä vuorossa uuden sosiaaliturvatunnuksen haku. (Niemi 2011.)

Noin puolet sukupuolenkorjaushoidot aloittaneista naisista mieheksi-transsukupuoliset hakeutuvat lisäksi sukuelinkirurgisiin toimenpiteisiin. Puolet heistä ovat tyytyväisiä siihen, että hormonihoitoa ja vaateuksella saadaan luotua vahva kuva haluamansa sukupuolen edustajalta. Miehestä naiseksi-transsukupuoliset hakeutuvat useammin kirurgiseen toimenpiteeseen, sillä se tuo paremmat tulokset. (Niemi 2011.)

Sukupuolivähemmistönuorten transsukupuolisuustutkimukset ovat herättäneet eettistä pohdintaa. Tutkimuksiin voi päästä alaikäisenä, ainoastaan uuden sukupuolen ja henkilöllisyyden vahvistamiseksi henkilön tulee olla täysi-ikäinen. On siis todettu, että myös nuorilla on oikeus hakeutua transsukupuolisuustutkimuksiin. (Haapakoski 2011.)

Eettistä pohdintaa herättää kysymys nuoren ymmärryksestä käsittää sukupuolen korjausleikkauksen sekä hoitojen aiheuttamat lopulliset muutokset. Nuorisopsykiatrisesta näkökulmasta sekä useista muista näkökulmista

tarkasteltuna nuoruutta pidetään vaiheena, jolloin nuoren identiteetti on vasta muovautumassa. Lisäksi eettistä pohdintaa on aiheuttanut toteamus, jonka mukaan nuorisopsykiatrian jo ennestään niukat voimavarat hupenevat transsukupuolisuusselvityksiä tehtäessä, sillä nuoria hoidetaan nuorisopsykiatrian vastuualueella. On todettu, että mikäli nuorten transsukupuolisuusselvityksiä tehdään, myös nuoren vanhempien tulee olla prosessissa mukana. (Haapakoski 2011.)

Vanhempien mukana olo voi aiheuttaa uudenlaisia haasteita nuoren kannalta. Mikäli vanhemmat kieltäytyvät osallistumasta prosessiin sen takia, etteivät he esimerkiksi hyväksy nuoren sukupuolista suuntautumista, voi nuoren prosessinkulku katketa tähän. Tällöin on myös olemassa riski, että nuori jää kokonaan ilman tarvitsemaansa tukea. Asia on epäilemättä ajankohtainen ja vaatii lisäselvityksiä, jotta sopiva ratkaisu löytyisi etenkin nuoren itsensä kannalta.

6.3.2 Mielenterveyspalvelut

Sosiaali- ja terveysministeriö on määrittänyt mielenterveystyön laatusuosituksen vuonna 2001. Se perustuu mielenterveislain määrittelemään merkitykseen mielenterveystyöstä ja mielenterveyspalveluista. (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 2.) Mielenterveislain mukaan mielenterveystyöllä tarkoitetaan muun muassa yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvua ja kehitystä. Lisäksi lain mukaan mielenterveystyöllä tarkoitetaan mielisairauksien ja muiden mielenterveyshäiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä. Mielenterveyspalveluilla tarkoitetaan tarvittavia sosiaali- ja terveysalan palveluita, jotka on määritelty mielenterveydenhäiriöistä tai mielisairaudesta kärsivien henkilöiden lääketieteellisin perustein. Mielenterveystyön tulee lisäksi lain mukaan väestön elinolojen kehittäminen siten, että elinolosuhteet ennaltaehkäisevät mielenterveydenhäiriöiden syntyä sekä edistävät mielenterveystyötä ja tukevat mielenterveyspalveluiden järjestämistä. (L 14.12.1990/1116.)

Laatusuosituksen rakenne perustuu malliin, jonka mukaan mielenterveysongelmat kehittyvät prosessin omaisesti. Suosituksen mukaan palveluita tulisi olla

saatavissa prosessin jokaisessa vaiheessa. Resursseja tulisi keskittää nimenomaan elämisen ja selviytymisen vahvistamiseen, psykososiaalisten ongelmien selvittelyyn sekä tehokkaaseen hoitoon ja monipuoliseen kuntoutukseen. Lisäksi resursseja tulisi käyttää mielenterveysongelmien varhaiseen tunnistamiseen, tehokkaaseen hoitoon sekä monipuoliseen kuntoutukseen. Laatusuositus on valtakunnallinen ja se toimii tarkistuslistana, jonka avulla toimintaa voidaan konkretisoida paikallisesti sovellettaessa. (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 2-3.)

Suosituksia on yhteensä kaksitoista (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 5). Jokainen suositus on eroteltu kuntalaisen eli palvelunkäyttäjän, ammattihenkilöiden ja ammatillisten käytäntöjen sekä hallinnon näkökulmasta (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 3). Suosituksissa mainitaan muun muassa asiakkaan oikeus saada elämäntilanteensa ja ongelmiansa kannalta tarkoituksenmukaista tutkimusta ja hoitoa, ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioitus sekä henkilöstön osaaminen (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 3). Nämä suositukset ovat kahdestatoista olennaisimmat seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten näkökulmasta tarkasteltuna.

Suosituksen mukaan jokaisen tulee saada elämäntilanteensa ja ongelmiansa kannalta tarkoituksenmukaista tutkimusta ja hoitoa. Asiakkaalle tämä tarkoittaa helppoa pääsyä julkisten palveluiden järjestämään tarpeen mukaiseen hoitoon. Ammatillisesta näkökulmasta suositus merkitsee sitä, että hoidon tarve tulee arvioida ja käynnistää ensisijaisesti jo peruspalveluissa kuten terveydenhuollossa tai sosiaalitoimessa. Potilas tule myös ohjata tarvittaessa tarkoituksenmukaiseen hoitoon. Hallinnon kannalta suositus määrittää lähinnä sosiaalipäivystyksen järjestämistä sekä ympärivuorokautisen päivystysjärjestelmän organisoimista perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kesken. (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 6.)

Mielenterveyspalveluissa tulee kunnioittaa ihmisarvoja ja ihmisoikeuksia. Asiakkaan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että hänellä on oikeus tasavertaiseen kohteluun sekä oikeus tulla kohdelluksi kunnioittavasti. Lisäksi asiakkaalla on oikeus hyvään hoitoon, itsemääräämisoikeuteen sekä oikeus valinnanvapauteen ja vaihtoehtoihin. Ammattilaisten näkökulmasta suositus

tarkoittaa sitä, että keskeiset hoidon eettiset arvot ja potilaan oikeudet toteutuvat palveluissa. Hallinnon näkökulmasta tarkasteltuna organisaatiolla tulee olla eettiset ohjeet sekä hoitohenkilökunnan tulee tuntee etenkin tahdosta riippumattomasti hoitoa koskevat normit, määräykset sekä ohjeet. (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 6-7.)

Henkilökunnan osaamisesta ja jaksamisesta tulee pitää huolta. Asiakasnäkökulmasta tämä tarkoittaa vaikuttavaa palvelua ja hyvää kohtelua. Ammattilaisnäkökulman kannalta suositus merkitsee henkilöstön mahdollisuutta osallistua oman työnsä ja työolosuhteidensa kehittämiseen. Henkilöstön tulee myös saada koulutusta ja työnohjausta suunnitelman mukaan. Hallinnon tehtävänä on oivaltaa, että henkilöstö voi toimia palveluiden keskeisenä voimavarana sekä käyttää eri keinoja henkilöstön tukemiseen. (Mielenterveyspalveluiden laatusuositus 2001, 8.)

Lisäksi sosiaali- ja terveyshuollon palveluita yleisesti ohjaa laki potilaan asemasta ja oikeuksista. Ensimmäisenä oikeutena mainitaan potilaan oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun (L 17.8.1992/785). Lain mukaan potilaan hoito on järjestettävä siten, ettei se loukkaa hänen ihmisarvoaan eikä vakaumustaan ja että hänen yksityisyyttään kunnioitetaan (L 17.8.1992/785).

Jo pikaisella tarkastelulla peilaten suosituksia tutkimustuloksiin voidaan todeta ristiriitaa teorian ja käytännön palvelukokemusten välillä. Ensinnäkin voidaan todeta, että sekä mielenterveyslaki että laki potilaan asemasta ja oikeuksista ovat molemmat 1990-luvun alkupuolella kirjattuja. Molempia on toki päivitetty, mutta pääpiirteittäin sisältö on pysynyt samana. Toinen huomion arvoinen aihe on tarkastella mielenterveyspalveluiden laatusuositusten julkaisuvuotta. Suositus on julkaistu vuonna 2001.

Ongelmaksi voidaan todeta se, että tuona ajanjaksona jolloin nämä suositukset ja lait on kirjattu, on seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajiin kohdistettu lainsäädäntö elänyt vielä murrosaikaa. Kuten edellä on mainittu, seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien lainsäädäntö voidaan nähdä jakautuneena kahteen eri aikaan, vuosituhaten molemmin puolin. Ennen vuosituhaten vaihtumista lainsäädäntö on muuttunut lähinnä siten, että seksuaali- ja

sukupuolivähemmistöjen ihmisarvo on tunnistettu ja tunnustettu muun muassa poistamalla merkinnät rikoslaista ja tautiluokituksista. Sen sijaan syvällisemmin tasa-arvoa ajava lainsäädännön kehitys on alkanut vasta vuosituhannen vaihduttua. Tämä on todettu muuallakin. Esimerkiksi Jämsä (2008c, 285) on todennut, että suomalaisesta yhteiskunnasta puuttuu yhä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen hyvinvointia tutkiva, johdonmukainen politiikka. Jämsä jatkaa (2008c, 285), että tällaisen politiikan puuttuminen korostaa kuntien vastuuta oman alueensa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kuntalaisten hyvinvoinnista. Omalta osaltaan lainsäädännön kehitys sekä mielenterveyspalveluiden suosituksen vanha päiväys voivat toimia haasteiden aiheuttajana palveluiden käyttäjille.

Tästä voidaan edetä seuraavaan johtopäätökseen. Jämsä mainitsi kunnan vastuun kunnassa elävien seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien hyvinvoinnin toteutumisesta. Lisäksi mielenterveyspalveluiden laatusuosituksessa voidaan nähdä kunnan vastuun merkitys. Tutkimustuloksista kävi ilmi maantieteelliset erot ja keskustelua käytiin varsinkin siitä, kuinka vaikeaa eläminen seksuaali- tai sukupuolivähemmistönuorena pienellä paikkakunnalla voi olla verrattuna isompiin kaupunkeihin. Roolimallien, avoimesti seksuaalista tai sukupuolista moninaisuuttaan kantavien ihmisten puuttuminen pienemmillä paikkakunnilla voi aiheuttaa illuusion, ettei kyseisellä paikkakunnalla koeta seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä näkyväksi ja tärkeäksi ihmisryhmäksi. Tällainen näkymättömyys voi johtaa jopa palveluiden laatuun ja saatavuuteen. Mikäli asioista ei puhuta, ne pysyvät näkymättömissä ja tällöin voi syntyä (yleensä virheellinen) oletus siitä, ettei kyseisellä paikkakunnalla yksinkertaisesti elä seksuaali- tai sukupuolivähemmistön edustajia. Tämä oletus voi siis hyvinkin elää omaa elämäänsä ja aiheuttaa haastetta niin mielenterveys- ja terveydenhuoltopalveluissa kuin koulutusjärjestelmässäkin. Ja niin kauan kuin tämä oletamus pitää paikkansa, palveluntarjoajat voivat kokea, ettei seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asioita tarvitse tuoda esiin.

6.3.3 Koulutusjärjestelmä

Opetushallinto laatii perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetussuunnitelman perusteet pohjautuvat perusopetuslakiin, perusopetusasetukseen, valtioneuvoston asetukseen perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksentuntijaosta, asetukseen opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista sekä lakiin ja asetukseen opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (Esi- ja perusopetuksen lainsäädäntö 2010). Opetushallitus on hyväksynyt nykyiset, toistaiseksi voimassa olevat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 16.1.2004 (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2011). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet toimivat opetusta järjestävän tahon perustana näiden tahojen laatiessa omia opetussuunnitelmiaan. Toisin sanoen perusopetuksen opetussuunnitelma luo pohjan jokaisen Suomessa toimivan koulun opetussuunnitelman pohjana. Opetusta järjestävän tahon tulee laatia ja hyväksyä oma opetussuunnitelmansa noudattaen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 6).

Opetussuunnitelma luo pohjan opetukselle ja sen sisällölle aineittain. Lisäksi opetussuunnitelmalla on oma arvopohjansa, johon sen tavoitteet pohjautuvat. Perusopetuksen arvopohjassa mainitaan muun muassa ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14). Perusopetuksen tulee myös edistää yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista. Opetussuunnitelman tehtäväksi määritellään myös suvaitsevaisuuden edistäminen. Sen avulla lisätään myös muun muassa yksilöllistä sekä sukupuolista tasa-arvoa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14.)

Mikäli perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita tarkastellaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta, huomio kiinnittyy erityisesti **biologian**, ja **terveystiedon** määriteltyihin sisältöihin ja tavoitteisiin. **Biologian** tavoitteisiin 5-6-vuosiluokilla on määritelty, että siihen tulee integroida myös terveystiedon opetusta (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 176). Tämän johdosta tavoitteissa mainitaan, että oppilas oppii ymmärtämään ihmisen seksuaalisuutta. Keskeisiksi sisällöiksi ovat määritelty muun muassa seksuaalisen

kehityksen yksilöllinen vaihtelu sekä ihmissuhteisiin, huolenpitoon ja tunteiden säätelyyn liittyvät sosiaaliset tekijät sekä suvaitsevaisuus. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 176-177.)

7-9-vuosiluokkien tavoitteissa määritellään, että oppilas oppii ymmärtämään biologisen seksuaalisuuden perustan. Keskeisissä sisällöissä on maininta ihmisen seksuaalisuudesta ja lisääntymisestä. Päättöarvioinnin kriteereissä mainitaan, että oppilaan tulee osata selvittää seksuaalisuuden erilaisia ilmenemismuotoja. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 180-182.)

Terveystiedon 7-9-vuosiluokille suunnatuissa keskeisissä sisällöissä mainitaan seksuaaliterveys ja siihen kuuluvat ihmissuhteet, seksuaalisuus, käyttäytyminen sekä niihin liittyvät arvot ja normit. Lisäksi päättöarvioinnin kriteereissä ilmaistaan oppilaan tiedot seksuaaliterveyden perusteista, raskauden ehkäisyn merkityksen ja menetelmät sekä kyvyn osata pohtia ja perustella vastuullista seksuaalikäyttäytymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 201-202.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteissa ei ole mainintaa esimerkiksi sukupuolen moninaisuudesta. Lisäksi seksuaaliterveyden voidaan todeta tavoitteiden ja keskeisten sisältöjen mukaan koskevan suurimmaksi osaksi heteroseksuaalista seksuaaliterveyttä. Tästä esimerkkinä toimii raskauden ehkäisymenetelmät ja ehkäisyn merkitys. Vaikka ehkäisymenetelmät ovat samankaltaisia myös homoseksuaalisessa yhdynnässä, näkökulma oppilaille tulee nimenomaisesti heteroseksuaalisuuden kautta. Tämän voi olettaa johtavan siihen, että seksuaalivähemmistönuori voi kokea jäävänsä ilman oleellista tietoa seksuaaliterveydestä sekä sukupuolitaudeista.

Kuinka perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteet toteutuvat käytännössä? Havainto on varsin mielenkiintoinen. Yläkoulun biologian kirjoissa ei välttämättä ole mainintaa seksuaalisuuden tai sukupuolen moninaisuudesta ollenkaan. Terveystiedon kirjassa aiheesta on kirjoitettu yhden sivun verran. Esimerkiksi Terveystiedon 1-3, terveystiedon oppikirjassa opetetaan käsitteet heteroseksuaalisuus, biseksuaalisuus sekä homoseksuaalisuus (Reinikkala ym. 2005, 51-52). Sukupuolivähemmistöistä vuonna 2005 julkaistussa kirjassa

mainitaan transseksuaali sekä transvestiitti. (Reinikkala ym. 2005, 52). Transseksuaalisuus ja transsukupuolisuus ovat aiemmin merkinneet samaa asiaa, mutta nykypäivänä puhutaan yleisemmin transsukupuolisuudesta. Transseksuaalisuus saattaa aiheuttaa liikaa oletuksia ihmisen seksuaalisesta suuntautumisesta, vaikka kyseessä on nimenomaan sukupuolisen suuntautumisen muoto.

Vaikka oppikirjan sisältö on pääpiirteittäin positiivista ja tieto asiallista, ajatus siitä, että suomalainen koulujärjestelmä on edelleen varsin hetero- ja sukupuolinormatiivinen. Esimerkiksi ehkäisyosiossa puhutaan enimmäkseen heteroseksuaalisen seksin yhteydessä. Positiivinen huomio on se, että esimerkiksi seurustelua käsiteltäessä käytetään sukupuolineutraalia termiä kumppani, joka ei johda suoraan heteronormatiiviseen assosiaatioon.

6.4 Median sukupuoli- ja heteronormatiivisuus

Tutkimustuloksista käy ilmi median vaikutus seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin kannalta. Media voidaan määrittää viestintäkanavaksi ja siihen lasketaan printattu media kuten sanomalehdet, televisio sekä radio (Marshall 1998, 396). Mediasta voidaan myös käyttää termiä massamedia eli joukkotiedotusväline. Tällöin tarkoitetaan suuria viestintäalan organisaatioita, jotka käyttävät yhtä tai useampaa teknologian muotoa tavoittaakseen suuremman joukon ihmisiä. (Marshall 1998, 396.) Nykypäivänä voidaan todeta myös Internetin olevan yksi median välineistä.

Aiemmin esimerkiksi homoseksuaalisuutta esiteltiin mediassa hyvin vähän. Tähän on todettu vaikuttavan kehotuskielto, asetettiin voimaan vuonna 1971 ja kumottiin vuonna 1999 (Merkipaaluja [viitattu 15.2.2012]). Kehotuskiellon mukaan julkinen kehottaminen samaa sukupuolta olevien henkilöiden välinen haureuden harjoittamiseen oli rangaistava teko (Merkipaaluja [viitattu 15.2.2012]).

Koska seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen esiintyminen mediassa oli hyvin haasteellista kehotuskiellon aikana, voidaan sen todeta johtaneen median hetero- ja sukupuolisen rakenteen ylläpitoon. Media on yksi voimakkaimmista

normaaliuden käsitteen luojista ja muokkaajista nyky-yhteiskunnassa (Media 2012). Median vaikutukset nuoriin ja heidän vanhempaisensa nähdään suurena haasteena (Media 2012). Media on myös keskeinen kanava, kun luodaan käsitystä sukupuolesta (Mäntymaa 2011, 15). Median tarjoaa nykyisin sekä asiallista ja tiedottavaa, että virheellistä ja huonoa tietoa (Media 2012): Tämän voidaan todeta johtavan hämmentävän nuorta. On myös todettu, että mikäli nuori esimerkiksi sukupuolesta muodostuu yksinomaan tai pääosin median luomien mielikuvien pohjalta, se voi helposti johtaa alemmuuden ja riittämättömyyden tunteisiin ja sitä myöten se voi alentaa itsetuntoa. (Media 2012.)

Median rakenne on yleisesti ottaen yhä edelleen hetero- ja sukupuolinormatiivinen. Tämä kävi ilmi myös tutkimustuloksista. Valtaosa median tuottamaa tietoa on suunnattu valtaväestölle jonka tässä yhteydessä voidaan todeta tarkoittavan heteroseksuaaleja miehiä ja naisia. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tällainen näkökulma on aiheuttanut sen, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt on esitetty mediassa kehotuskiellon jälkeen valtaväestöstä erotettuina. Toisin sanoen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajista on luotu kuva, jonka mukaan he ovat erilaisia kuin valtaväestöä edustavat ihmiset. Tähän on käytetty muun muassa stereotyyppisiä piirteitä erilaisten homoseksuaalisten hahmojen luomiseen. Juuri stereotyyppinen tapa esitellä seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajia koettiin tutkimuksessa haasteeksi, sillä se voi aiheuttaa yksipuolisen kuvan heistä ihmisinä.

7 ISO-BRITANNIAN YHTEISKUNNALLISET RAKENTEET

Teoriaosassa esittelen Iso-Britannian yhteiskunnalliset rakenteita pääpiirteittäin. Keskityn niihin rakenteisiin, joissa on eniten eroavaisuuksia suomalaiseen yhteiskuntaan verrattuna. Tämän vuoksi en käsittele esimerkiksi mediaa erikseen. Kuvailen britannialaisen lainsäädännön kehityksen sekä perusopetuksen koulutusjärjestelmän. Lisäksi käyn lyhyesti läpi terveydenhuollon ja mielenterveyspalvelut haastavuuden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kannalta.

Määrällisesti tarkasteltuna Iso-Britanniassa on huomattavasti enemmän palveluntarjoajia seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajille kuin Suomessa. Palveluntarjonta keskittyy lähinnä järjestöihin, jotka rahoittavat toimintaansa muun muassa valtiolta anottavilta avustuksilla sekä hyväntekeväisyyslahjoituksilla. Kuitenkin voidaan todeta, että esimerkiksi lainsäädännöllinen kehitys on ollut samankaltaista Suomen lainsäädäntöön verrattuna. Yllättävä erottava tekijä sen sijaan on se, että lainsäädäntö on Iso-Britanniassa huomattavasti suomalaista lainsäädäntöä nuorempaa. Kuitenkin Iso-Britanniassa on tuotettu enemmän muun muassa tutkimustietoa kuin Suomessa.

7.1 Lainsäädäntö

Iso-Britannian lainsäädännössä ensimmäiset positiiviset merkinnät seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajista ovat vuodelta 1999. Ennen ensimmäistä lainsäädäntöä seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajat olivat jo olemassa olevan lainsäädännön sekä esimerkiksi työpaikkojen omien menettelytapojen armoilla yrittäessään selvittää esimerkiksi syrjintä- tai häirintätapauksia. Ensimmäinen maininta koskaan Iso-Britannian historiassa on jo vuodelta 1290, jolloin homoseksuaalisuus määriteltiin rangaistavaksi teoksi (History of lesbian, gay and bisexual equality 2012). Vuoteen 1967 saakka lainsäädäntö on ollut varsin negatiivista, kunnes Englanti ja Wales dekriminialisoi homoseksuaaliset teot yli 21-vuotiaiden miesten välillä (History of lesbian, gay and bisexual equality 2012). Vuonna 1999 asetettiin sukupuolivähemmistöille suunnattu

sukupuolisyryntälaki ja siihen liittyvä asetus (Sex Discrimination Act (Gender Reassignment) Regulations). Laki kieltää syrjinnän työpaikoilla ja työharjoitteluissa sen perusteella, että henkilö käy läpi sukupuolen korjausprosessia. Sen mukaan syrjintä korjausprosessiin aikovia tai sitä läpikäyviä henkilöitä kohtaan on kielletty. (A 1999 No. 1102; Legislation that affects LGBT people 2008.)

Seuraava maininta löytyy vuodelta 2003. Tuolloin asetettiin seksuaalivähemmistöryhmille suunnattu yhdenvertaisuusasetus työpaikoilla (Employment Equality (Sexual orientation) Regulations), joka kieltää syrjinnän seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Lain mukaan työnantaja ei voi suosia ketään muita vähempää seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Esimerkiksi palkkaamatta jättäminen, koulutuksen evääminen tai epäreilun suosituksen antaminen työsuhteen päättyessä seksuaalisen suuntautumisen perusteella on kielletty. Työnantajien tulee myös puuttua seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvaan häirintään tai kiusaamiseen. (A 2003 No. 1661; Legislation that affects LGBT people 2008.)

Vuonna 2004 astui voimaan niin kutsuttu sukupuolen tunnustus-laki (Gender Recognition Act), joka antoi sukupuolivähemmistöön kuuluville laillisen oikeuden vahvistaa haluamansa sukupuoli ja saada uusi, halutun sukupuolen mukainen identiteetti (L 2004 c. 7). Henkilöiden tulee elää haluamassaan sukupuoliroolissa kaksi vuotta ja vahvistaa halunsa elää pysyvästi uudessa sukupuoli-identiteetissään saadakseen vahvistuksen. Vahvistuksen jälkeen henkilöillä on oikeus uuteen syntymätodistukseen sekä heteroseksuaalin avioliiton solmimiseen. Jo ennestään naimisissa olevien henkilöiden tuli kuitenkin mitätöidä avioliittonsa, sillä laki rekisteröidystä parisuhteesta ei ollut vielä tuolloin voimassa. (L 2004 c. 7; Legislation that affects LGBT people 2008.)

Laki rekisteröidystä parisuhteesta astui voimaan vuonna 2004. Laki määrittää samalla myös oikeuden puolison lasten adoptioon, huoltajuuteen, isyyslomaan sekä elatusmaksuihin (L 2004 c. 33; Legislation that affects LGBT people 2008.). Vuonna 2006 laadittiin yhdenvertaisuuslaki, jonka johdosta yleinen syrjintä seksuaalisen suuntautumisen perusteella palveluissa ja hyödykkeissä kielletään. (L 2006 c. 3; Legislation that affects LGBT people 2008.)

7.2 Terveydenhuolto ja mielenterveyspalveluiden haastavuus

Iso-Britanniassa **terveydenhuolto** on asukkaille ilmaista ja kaikille yleisesti ottaen avointa. Julkinen terveydenhuolto (NHS) toimii hyvin samankaltaisesti suomalaisen perusterveydenhuoltoon verrattuna. Julkisen terveydenhuollon piiriin kuuluvat kaikki terveydenhuollon, mielenterveyden sekä esimerkiksi silmälääkärin palvelut (The NHS structure 24.10.2011.) NHS tarjoaa myös mahdollisuuden sukupuolenkorjausprosessiin, joka etenee hyvin samankaltaisesti kuin Suomessa. Kuten Suomessakin, myös Iso-Britanniassa sukupuolenkorjausprosessin aloittamiseksi tarvitaan edelleen diagnoosi. (Transgender health 27.5.2011).

Iso-Britannian lainsäädännössä ensimmäiset merkinnät seksuaalivähemmistön edustajien suojelemiseksi terveydenhuollossa ovat vuodelta 2007 (Your rights as lesbian, gay or bisexual patient 2012). Tämän jälkeen vuonna 2010 päivitettiin yhdenvertaisuuslakia, jonka mukaan ihmisten kohteleva eriarvoisesti heidän seksuaalisen suuntautumisensa takia terveydenhuollossa on kielletty (L 2010 c. 15; Your rights as lesbian, gay or bisexual patient 2012).

Erityisesti **mielenterveyspalveluiden** piiriin pääsy on ollut Iso-Britanniassa haastavaa seksuaalivähemmistön edustajille. Brittiläisten tutkimusten mukaan seksuaalivähemmistön edustajat ovat kokeneet tullessa tuomitukseksi tai syrjityksi seksuaalisen suuntautumisensa perusteella. Lisäksi ammattilaisten tiedon puute seksuaalisuuden monimuotoisuudesta on koettu esteeksi asianmukaiselle hoidolle. (Mental health 2012.)

7.3 Koulutusjärjestelmä

Iso-Britannian koulutusjärjestelmä poikkeaa hieman suomalaisesta. Perusopetuksessa ikäluokat ovat varsin samankaltaiset. Peruskoulu aloitetaan 5-vuotiaana ja oppivelvollisuus kestää 16-vuotiaaksi saakka. Koulutusta määrittelevän perusopetuslain (Education Act) mukaan jokaisen 5-16-vuotiaan oppilaan tulee saada koulutus, joka vastaa heidän ikäänsä, tarpeitaan ja kykyjään. (Understanding the UK education system 2007, 1; L 2011 c. 21.)

Vuoteen 1988 saakka kouluilla oli päätösvalta kouluissa opetettavista aineista. Ainoa vaatimus oli, että uskonnon tuli sisältyä koulutukseen. Vuonna 1988 säädettiin perusopetuksen uudistus-laki (Education Reform Act), jonka johdosta Iso-Britanniaan laadittiin valtakunnallinen opetussuunnitelma (L 1988 c. 40; Understanding the UK education system 2007,1). Opetussuunnitelma julkaistiin vuonna 1992. Tällä haluttiin varmistaa, että jokainen oppilas saa samanarvoista opetusta niistä aineista, jotka oppilaiden tulisi oppia ja saavuttaa standardien mukaiset taidot. (Understanding the UK education system 2007, 1.)

Opetussuunnitelma on jaettu neljään osioon ja jokainen osio on jaoteltu vuosiin. Ensimmäiset kaksi osiota sisältävät vuodet 1-6 ja ikäluokat 5-11. Nämä asteet muodostavat alakoulun. Loput kaksi osiota on jaoteltu vuosiin 7-11 ja ikäluokkiin 11-16. Nämä asteet muodostavat perusopetuksen yläkoulun. Oppilas siirtyy siis yläkouluun 11-vuotiaana. Kuitenkin on myös mahdollista, että oppilas aloittaa alakoulun vasta 8- tai 9-vuotiaana ja siirtyy yläkouluun 12- tai 13-vuotiaana. (Understanding the UK education system 2007, 1.)

Opetussuunnitelma velvoittaa kaikkia kouluja huolehtimaan englanninkielen, matematiikan, luonnontieteiden ja uskonnollisten aineiden opetuksesta. Lopuissa aineissa koululla on valta opettaa niitä aineita, jotka vastaavat parhaiten oppilaiden tarpeisiin. (The school curriculum 2012.) Opetussuunnitelmaan on laadittu myös muiden aineiden sisältö.

Opetettavat aineet ovat hyvin samankaltaisia suomalaisen perusopetuksen opetussuunnitelmaan verrattuna. Mikäli ainesisältöjä tarkastellaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta, mainintoja ilmenee jonkin verran. Esimerkiksi alakoulun terveystiedon (Personal, social and health education) sisällössä on maininta oppilaan kyvystä tunnistaa ja haastaa stereotypioita (Personal, social and health education (PSHE): Key Stage 2 25.11.2011). Samankaltainen maininta löytyy yläkoulun kansalaisuus-aineen (Citizenship) opetussisällöstä. Oppilaan tulee omata kriittistä ajattelutapaa ja kyseenalaistaa oletuksia, mielipiteitä ja arvoja. Lisäksi oppiaine sisältää perustiedot muun muassa ihmisoikeuksista. (Citizenship: Key Processes 25.11.2011.) Seksuaaliterveys ja seksuaalivähemmistöt mainitaan yläkoulun terveystiedon opetussuunnitelman sisällössä. Muun muassa ymmärrys erilaisista parisuhteista, kuten samaa

sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteista sekä seksuaaliterveys osana yleistä hyvinvointia on ovat esillä (Personal, social, health and economic education (PSHEE): Range and content 25.11.2011).

Yleisesti ottaen britannialaisessa opetussuunnitelmassa on enemmän mainintoja, jotka liittyvät suoraan seksuaalivähemmistöihin. Kuitenkin kaikki nämä maininnat ovat kirjattu sellaisiin oppiaineisiin, joita koulun ei ole pakko opettaa. Tämä luo suurimman eron suomalaisen ja britannialaisen koulutusjärjestelmän välille. Iso-Britanniassa erilaiset seksuaaliterveys-järjestöt järjestävät kouluissa jonkin verran seksuaaliterveystunteja, joihin on integroitu opetusta myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä (Hanbury 2011): Kuitenkin koulu voi näiden järjestöjen vierailuista kieltäytyä. Teoriassa on siis mahdollista, ettei oppilas saa minkäänlaista seksuaaliterveyskasvatusta perusopetuksen aikana.

Opetuksen mahdollinen puuttuminen voidaan nähdä yhtenä syynä siihen, että koulumaailmassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret joutuvat usein kiusaamisen kohteeksi. Tutkimustietoa kiusaamisesta on saatavilla runsaasti, mutta kouluilla on yhä edelleen hyvin vähän välineitä käytössään kiusaamisen puuttumiseen (Younger LGB people 2012). Lisäksi on todettu, että positiivisten roolimallien puuttuminen koulumaailmassa estää nuoren ymmärryksen kehittymistä seksuaalisuudesta ja sen moninaisuudesta (Younger LGB people 2012).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että yhteiskuntamme hetero- ja sukupuolinormatiivinen rakenne muodostaa jo itsessään haasteen seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnille. Sukupuolinormatiivisuus ja sukupuolen moninaisuuden tuntemattomuus voivat aiheuttaa kitkaa esimerkiksi terveydenhuollon asiakkaana olevalle trans-nuorelle. Samoin useissa valtion instituutioiden lomakkeissa sukupuolta kysyttäessä annetaan vain kaksi vaihtoehtoa.

Seksuaalisuuttaan tai sukupuolista suuntautumistaan pohtivan nuoren tie on yleensä aluksi varsin haasteellinen jo nuorelle itselleen. Ulostuloprosessissa ihminen ikään katsomatta tiedostaa ensin omat ajatuksensa tunteistaan ja seksuaalisuudestaan (Vilkka 2010, 65). Tämän jälkeen hän tiedostaa lähiyhteisöjen kuten ystävien ja perheen sekä ympäristönsä suhtautumisen seksuaalivähemmistöihin. Vasta tämän jälkeen hän päättää, kenelle hän kertoo asiasta avoimesti. (Vilkka 2020, 65.)

8.1 Lainsäädäntö normien ja asenteiden kehittäjänä

Lainsäädäntöä voidaan pitää yhtenä normien ja asenteiden luojana. Meille kaikille on opetettu, että toista ei saa vahingoittaa ja että varastaminen on väärin. Näin sanotaan myös lakiteksteissä. Yhteiskunnan normit onkin usein kirjattu lainsäädäntöön, joka ohjaa käytöstämme ja ajattelutapaamme.

Lainsäädännön kehitys seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten kannalta on ollut viimeisen vuosikymmenen aikana huikeaa. Vuosituhannen vaihteen jälkeen lainsäädäntö on pureutunut entistä enemmän yhtenäistämään ihmisiä ja estämään syrjintää seksuaalisen tai sukupuolisen suuntautumisen perusteella. Työ on ollut hyvää ja kehitystä on odotettavissa myös jatkossa. Tuntuu, että lainsäädännöllisesti olemme päässeet vasta vauhtiin.

On syytä uskoa, että lainsäädännön jatkuva kehittyminen aiheuttaa kehitystä myös yhteiskunnan sukupuoli- ja heteronormatiivissa rakenteissa. Tähän tarvitaan

kuitenkin aikaa ja kärsivällisyyttä. Emme voi olettaa, että ihmisten yleiset asenteet ja oletukset muuttuvat samalla hetkellä, kun uusi laki astuu voimaan. Esimerkiksi homoseksuaalisuus on poistettu sairausluokituksesta jo kolme vuosikymmentä sitten, mutta ihmisillä saattaa yhä nykyään olla käsitys, jonka mukaan homous on sairautta.

Vaikka lainsäädäntö kehittyy nopeasti ja yleiset asenteet hitaammin, ne kuitenkin kehittyvät. Asenteiden kehittyminen moninaisuutta arvostavammaksi voi vaatia jopa kahden sukupolven vaihdoksen. Tämän vuoksi nykypäivänä kirjattu lainsäädäntö voi tuntua meistä tehottomalta tänään, mutta on syytä olettaa, että vaikutukset näkyvätkin vasta vuosien päästä ihmisten asenteissa ja yhteiskunnallisissa rakenteissa.

8.2 Palveluiden kehittämisen tarpeet

Tutkimustulosten mukaan nuoret kokevat haasteelliseksi sosiaali- ja terveysalan palveluntarjoajien tietämättömyyden seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Ammattilaisilta ei kaivata niinkään henkilökohtaista kokemusta kuin sitä, että heidän tietämyksensä saataisiin ajan tasalle. Mikäli nuori kokee jäävänsä ilman apua sen vuoksi, ettei häntä tukevalla taholla ole tarvittavaa tietämystä häntä pohdituttavassa asiassa, nuori voi kokea myös jäävänsä totaalisen yksin. Usko tukea tarjoaviin tahoihin voi horjua ja voi käydä jopa niin, ettei nuori enää halua hakeutua tarvittavien palveluiden piiriin.

Nuori, joka tulee ulos kaapista esimerkiksi mielenterveyspalvelun työntekijälle, on jo käynyt läpi valtavan ajatusprosessin ennen tätä kyseistä hetkeä. Työntekijän tulisi olla ulostulo-prosessin vaiheista tietoinen. Muutoin on olemassa riski, että työntekijän tietämättömyys aiheuttaa nuorelle entistä suuremman kriisin ja sekoittaa juuri selväksi saadut ajatukset.

Tutkimusten mukaan Suomessa ei välttämättä ole niinkään tarvetta saada lisää palveluita, jotka on keskitetty palvelemaan vain seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoria. Sen sijaan palveluiden kynnystä tulisi madaltaa yleisesti siten, ettei seksuaalinen tai sukupuolinen suuntautuminen ole enää este

hakeutua yleisten palveluiden piiriin. Lisäksi Suomen ongelmana tuntuu olevan pieni asukasluku sekä pitkät välimatkat kaupunkien ja kuntien välillä. Pieni asukasluku luo lähes mahdottoman haasteen esimerkiksi Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n toiminnalle luoda nuorisoryhmä jokaiselle paikkakunnalle.

Mitä sen sijaan voitaisiin tehdä, olisi panostaa entistä enemmän palveluntarjoajien koulutukseen ja tietoisuuteen seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Seksuaalinen tasavertaisuus ry kouluttaa jatkuvasti sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia aiheen tiimoilta. Kuitenkin seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden tunnistaminen olisi hyvä integroida jo esimerkiksi toisen asteen tai korkeakoulun opintoihin. Esimerkiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opintosuunnitelmaan on lisätty valinnaiseksi aineeksi seksuaalisuuden kohtaaminen-kurssi (Opintosuunnitelma 15.8.2011). Seksuaalisuus ja sukupuoli ovat osa kokonaisvaltaista ihmisenäkemyksiä, joten on perusteltua omata vähintään perustiedot seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta, kun työskennellään ihmisten parissa.

8.3 Koulutusjärjestelmän kehittämisen tarpeet

Tutkimuksen mukaan myös suomalaista koulutusjärjestelmää tulisi kehittää. Perusopetuksessa toivottiin enemmän tietoutta seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta. Nykyisellään asioita käsitellään suurimmaksi osaksi vähemmistöjen näkökulmasta. Koulusta saatu viesti voi olla se, että jos tunnet omaavasi näitä ajatuksia tai koet syntyneesi väärän sukupuolen kehoon, se on ok. Kuitenkaan tällainen vähemmistöryhmien näkökulmasta esitetty viesti ei palvele kuin niitä oppilaita, jotka kokevat mahdollisesti kuuluvan näihin vähemmistöryhmiin. Opetuksen näkökulmaa pitäisi siis kehittää siten, että se palvelisi kaikkia luokan oppilaita seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumatta. Näin voitaisiin luoda luokkaan hyväksyttävämpää ilmapiiriä ja viesti oppilaille olisi toisenlainen; Maailmassa on erilaisia ihmisiä ja se on täysin hyväksyttävää. Moninaisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen vaikuttaisi olennaisesti oppilaiden yleiseen käsitykseen sekä asenteisiin ja sitä kautta myös ennakkoluuloihin ja niiden vähenemiseen.

8.4 Medianäkyvyyden kehittämisen tarpeet

Tutkimustuloksista käy ilmi, että medially on suuri vaikutus sukupuoli- ja heteronormatiivisuuden kehittymiseen ja ylläpitämiseen. Suomessa kieltolain kumottua medialle annettiin niin sanotusti lupa esitellä muun muassa homoseksuaalisuutta. Kuitenkin media saattoi turvautua jopa liian helppoon keinoon homoseksuaalisuuden julkituomisessa: huumoriin. On todettu, että huumori on yksi keino käsitellä vaikeitakin asioita. Median antama kuva homoseksuaalisuudesta on perustunut lähinnä stereotypioille ja se on näkynyt muun muassa komediasarjoissa, joissa esiintynyt homoseksuaali henkilö on ollut ylitsepääsemättömän hauska sekä omannut naisellisia piirteitä. Tämä voi omalta osaltaan johtua myös siitä, että nämä stereotyyppiset piirteet on valittu myös sen vuoksi, että ne ovat olleet suurimpia erottavia tekijöitä hetero- ja homoseksuaalisten henkilöiden välillä. On tarvittu jotain konkreettista näyttöä siitä, kuka sarjassa on homo ja kuka hetero. Stereotyyppinen hahmo voi toimia tässä tarkoituksessa erittäin hyvin.

Median antama kuva seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä ei ole auttanut moninaisuuden arvostamisen kehitystä yhteiskunnassamme. Tutkimuksen mukaan mediaan tarvitaan enemmän asiallista tietoa, jotta yleinen tietoisuus lisääntyisi ja negatiiviset stereotypiat kitkettyä. Mediaan tarvitaan enemmän roolimalleja, jotka voisivat medianäkyvyydellään viedä eteenpäin viestiä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta ja niiden luonnollista osana ihmistä. Tämä voisi omalta osaltaan johtaa myös yhteiskunnan hetero- ja sukupuolinormatiivisen ilmapiirin vähenemiseen.

9 POHDINTA

Halusin päättää haastattelut epäviralliseen kysymykseen. Kysyin, millainen olisi ideaali yhteiskunta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin kannalta. Lisäksi kerroin, ettei vastauksen tarvitse olla realistinen vaan nyt on lupa haaveilla ja unelmoida. Kysymyksen tarkoituksena oli herättää toivon kipinä paremmasta tulevaisuudesta sekä toimivan positiivisena keskustelun päättäjänä.

Vaikken suunnitellut vastauksia käyttäväni opinnäytetyöhön, päätin kuitenkin litteroida ne. Litterointiprosessin aikana koin monta pysäyttävää hetkeä kuunnellessani nauhalta haastattelijoiden vastauksia. Kukaan ei toivonut yletöntä määrää rahaa tai mitään utopistista. Yksikään ei maininnut nykyisen maailman totaalista muuttamista tai heteroseksuaalien häviämistä maapallolta.

Kaikki vastasivat hyvin samalla tavalla. Keskeinen periaate oli hyväksynnän toivominen. Toivo siitä, että saisi olla sellainen kuin on, ilman syrjinnän tai leimautumisen pelkoa. Unelma siitä, että jonain päivänä olisi lupa kävellä kumppanin kanssa käsi kädessä kadulla, riippumatta tämän sukupuolesta. Ja ilman pelkoa siitä, että kaikki vastaantulijat tuijottaisivat.

Nämä toiveet eivät ole mullistavia. Ne ovat rehellisten ihmisten rehellisiä toiveita. Yhteiskuntamme rakenteet ja asenteet estävät kuitenkin usean nuoren kohdalla näiden täyttymysten toteutumisen. Onko meillä oikeasti valta tuomita ihmisen oikeus rakastaa?

Opinnäytetyön otsikko tulee yhdeltä haastatteluun osallistuneilta nuorilta. Hän lopetti vastauksensa kyseiseen lainaukseen kysyessäni täydellisestä maailmasta. Halusin otsikoida opinnäytetyön nimenomaan nuoren lausahduksella. Ensinnäkin se kertoo siitä, että haluan lukijan muistavan opinnäytetyön kohderyhmän raportin alusta loppuun. Toiseksi nuoren lainauksen käyttäminen toimii metaforana nuorten äänen kuulluksi tulemisen tärkeydestä. Ja kolmanneksi kyseinen lainaus kiteytti mielestäni opinnäytetyön pohjimmaisena ideana ja toivottavasti herättää lukijan ajattelemaan yhteiskuntamme nykytilannetta. Mikäli nuoren täydelliseen maailmaan kuuluu aineellisen hyvän ja hyödykkeiden sijasta toivo siitä, ettei hänen

tarvitsisi pelätä olla se mikä hän on, voimme todeta maailman olevan vielä keskeneräinen..

Tätä pohdintaa kirjoittaessani tutustuin Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan vuosille 2012-2015. Ilokseni huomasin, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajat oli huomioitu kyseisessä ohjelmassa. Tavoitteeksi on asetettu tutkimustiedon lisääminen seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnista sekä hetero- ja sukupuolinormatiivisten rakenteiden aiheuttamien riskien tunnistus (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015 2012, 27).

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt Seksuaalinen tasavertaisuus ry:lle 101 000 euroa vuodelle 2012 nuorisotyön toteuttamiseen (Mitä Setan nuorisotyö on? 2012). Konkreettista työtä tullaan siis tekemään tämän tärkeän aiheen kannalta.

Myös sukupuolivähemmistönuoret ovat valvetuneet yhteiskunnan tilanteesta ja ovat halunneet antaa oman panoksensa tulevaisuuden kehittämiseksi. Sukupuolivähemmistönuorten luoma ”Muu, mikä?” – sukupuolivähemmistönuorten visio 2020 on nuorten itsensä luoma agenda, jossa he esittelevät ne lainsäädännölliset ja sosiaaliset oikeudet, jotka heidän mielestään pitäisi olla Suomessa voimassa vuoteen 2020 mennessä (Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten visio 2020, 2).

Vaadittuja oikeuksia on yhteensä kymmenen. Mukana ovat muun muassa oikeus mielenterveyspalveluihin, oikeus asiantuntevaan ja asialliseen palveluun sekä lailla turvattu elämä yhteiskunnan jäsenenä. Kaikki kyseiset teemat nousivat esiin myös omassa tutkimuksessani. Työn näiden ja muiden tarvittavien oikeuksien turvaamiseksi on jatkuttava.

Seksuaalinen tasavertaisuus ry on lisäksi perustanut vuonna 2011 valtakunnallisen nuorisotoimikunnan, joka toimii Setan tukena ja resurssina valtakunnallisen nuorisotyön kehityksessä. Vuoden 2012 tavoitteena on lisätä näkyvyyttä sekä vaikuttaa aktiivisesti erityisesti koulumaailmaa koskevissa asioissa. (Nuorisotoimikunta, [viitattu 10.2.2012.] Seksuaali- ja

sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointiin on siis alettu kiinnittää huomiota entistä enemmän ja hyvä niin.

Toiveeni on, että opinnäytetyölläni voin tuottaa Seksuaalinen tasavertaisuus ry:lle hyödyllistä tietoa, jotta he pystyvät jatkamaan ja kehittämään jo nyt hyvää työtään seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajien hyväksi. Lisäksi heidän panoksensa siihen, että yhteiskunnasta saataisiin kehitettyä moninaisuutta kunnioittavammaksi, on korvaamaton. Haluan tukea tätä toivetta lahjoittamalla yhden kappaleen opinnäytetyötäni Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n käyttöön.

Medianäkyvyys on myös mielestäni kehittynyt positiiviseen suuntaan ja toivon suunnan olevan sama myös jatkossa. Yhä useammin mediassa esiintyvät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajat eivät tee numeroa seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisestaan. Heidän antamansa viesti on oikea: Seksuaalisuus on joka tapauksessa osa ihmistä, joten tarvitseeko sitä erikseen tuoda esille? Erinomaisena esimerkkinä haluan mainita presidenttiehdokas Pekka Haaviston vaalikampanjan keväällä 2012. Haavisto esitteli seksuaalisen suuntautumisensa normalisoivassa valossa: Hän ei tehnyt homoudestaan numeroa tai kampanjansa kilpailuvalttia. Vaikka Haavisto ei voittanutkaan varsinaisia vaaleja, hän teki kuitenkin jotain hyvin mullistavaa: Hän onnistui vakuuttamaan huomattavan määrän suomalaisia siitä, että seksuaalinen suuntautuminen ei ole elämän tärkein asia vaan se on osa jokaista ihmistä. Itse kampanjaa sivusta seurattessani kuulin monen ihmisen kertovan, kuinka esimerkiksi heidän isovanhempansa päättivät luopua ennakkoluuloistaan ja äänestävän ihmistä, joka ajaisi parhaiten heidän edustamia arvojaan tullessaan valituksi. Tällaisen toiminnan toivoisin jatkuvan, sillä se herättää toivon moninaisuutta arvostavammasta yhteiskunnasta.

Toivon, että tulevaisuudessa yhteiskunta ja sen rakenne sekä palvelut olisivat kehittyneet niin, etteivät ne palvelisi paremmin vain seksuaali- ja sukupuolivähemmistön edustajia. Toivon, että tulevaisuuden yhteiskunnassa kaikki ihmiset seksuaalisesta tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumatta osaisivat tunnistaa paremmin seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta. Tällä tavoin voisimme päästä askeleen lähemmäs hyväksyvää ilmapiiriä sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointia.

LÄHTEET

- A 1999 No. 1102. Sex Discrimination Act (Gender Reassignment) Regulations.
- A 2003 No. 1661. Employment Equality (Sexual Orientation) Regulations.
- Aalberg, V. & Siimes, M. A. 2007. Lapsesta aikuiseksi : Nuoren kypsyminen mieheksi tai naiseksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2003. Nuoren aika. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- Allardt, E. 1983. Sosiologia. Juva: WSOY.
- Antonovsky, A. 1987. Unraveling The Mystery of Health: How People Manage Stress And Stay Well. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Aro, J. & Jokivuori, P. 2010. Klassinen sosiologia ja moderni maailma. Helsinki: WSOY.
- Citizenship: Key Processes. 25.11.2011. [Verkkosivu]. Cheshire: The Department for Education. [Viitattu 16.2.2012].
<http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/secondary/b00199157/citizenship/ks3/programme/processes>
- Esi- ja perusopetuksen lainsäädäntö. 4.8.2010. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 12.2.2012]. Saatavana:
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/lainsaadanto/perusopetus
- Haapakoski, K. 2011. Alaikäisten transsukupuolisuustutkimukset huolestuttavat. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mediuutiset. [Viitattu 12.2.2012]. Saatavana:
<http://www.medi uutiset.fi/uutisarkisto/alaikaisten+transsukupuolisuustutkimukset+huolestuttavat/a608192?s=l&wtm=medi uutiset/-08042011>
- Hanbury, A. 2011. Interim service manager. Brook Manchester. Haastattelu 21.3.2011.
- History of lesbian, gay and bisexual equality. 2012. [Verkkosivu]. London: Stonewall. [Viitattu 15.2.2012]. Saatavana:
http://www.stonewall.org.uk/at_home/history_of_lesbian_gay_and_bisexual_equality/default.asp#pre_19000

- Homo-, lesbo- ja bi-nuorten vanhemmille. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus – Seta ry. [Viitattu 19.11.2011]. Saatavana: http://www.seta.fi/doc/materiaali/Microsoft_Word_-_Hlb-nuorten_vanhemmille.pdf
- Hon hen han. 2010. [Verkkojulkaisu]. En analys av hälsituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner. Stockholm: Ungdomsstyrelsen. [Viitattu 10.2.2012]. Saatavana: http://www.ungdomsstyrelsen.se/ad2/user_documents/HON_HEN_HAN_samm_anfattning.pdf
- Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. 2009. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvontakunta. [Viitattu 8.1.2012]. Saatavana: http://www.tenk.fi/eettinen_ennakkoarviointi/eettisetperiaatteet.pdf
- Hämäläinen, T. 2009. Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto. [Viitattu 19.11.2011]. Saatavana: <http://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksi%C3%A48.pdf?download=Lataa+pdf>
- Julkunen, R. 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Jämsä, J. 2008a. Suomalaiset sateenkaariperheet. Teoksessa: J. Jämsä (toim.) Sateenkaariperheet ja hyvinvointi: Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Juva: PS-kustannus, 26–47.
- Jämsä, J. 2008b. Perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoido. Teoksessa: J. Jämsä (toim.) Sateenkaariperheet ja hyvinvointi: Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Juva: PS-kustannus, 120-135.
- Jämsä, J. 2008c. Mielenterveystyö. Teoksessa: J. Jämsä (toim.) Sateenkaariperheet ja hyvinvointi: Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Juva: PS-kustannus, 285–293.
- Kajanoja, J. 2005. Mitä on hyvinvointi? [Verkkolehtiartikkeli]. Kuntapuntari (3). [Viitattu 21.11.2011]. Saatavana: http://www.stat.fi/tup/kuntapuntari/kuntap_3_2005_hyvinvointi.html
- Keskeisiä käsitteitä neuvontapalveluista ja kotikäynneiltä. 2011. [Verkkosivu]. Helsinki: THL. [Viitattu 21.11.2011]. Saatavana: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut/neuvontapalvelut/lait/kasitteet
- L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.
- L 1988 c. 40. Education Reform Act.

L 14.12.1990/1116. Mielenterveyslaki.

L 17.8.1992/785. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista.

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.

L 26.1.2001/55. Työsopimuslaki.

L 9.11.2001/950. Laki rekisteröidystä parisuhteesta.

L 28.6.2002/563. Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta.

L 2004 c. 7. Gender Recognition Act.

L 2004. c. 33. Civil Partnership Act.

L 20.1.2004/21. Yhdenvertaisuuslaki.

L 2006 c. 3. The Equality Act.

L 22.12.2006/1237. Laki hedelmöityshoidoista.

L 2010 c. 15. The Equality Act.

L 2011 c. 21. Education Act.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. 2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 9.2.2012]. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>

Legislation that affects LGBT people. 2008. [Verkkosivu]. London: Public and Commercial Services Union. [Viitattu 15.2.2012]. Saatavana: http://www.pcs.org.uk/en/equality/lgbt_equality_toolkit/legislation_that_affects_lgbt_people.cfm

Lehtonen, J. 2006. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Suomen kunnissa: Keinoja ja ideoita yhdenvertaisuuden tueksi. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Työministeriö. Euroopan sosiaalirahasto, ESR tutkimukset ja selvitykset-sarja, 8/06. [Viitattu 21.11.2011]. Saatavana: http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/tutkimukset_ja_selvitykset/09_08-06_seksuaali-ja_sukupuolivahemmistot_suomen_kunnissa_keinoja_ja_ideoita_yhdenvertaisuuden_tueksi.pdf

- Marshall, G. 1998. Dictionary of sociology. 2. uud. p. Oxford New York: Oxford University Press.
- Media. 2012. [Verkkosivu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 15.2.2012]. Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kanssa/tietoa/seksuaalisuus_ja_seurustelu/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/media/
- Mental health. 2012. [Verkkosivu]. London: Stonewall. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: http://www.stonewall.org.uk/at_home/health/2658.asp
- Mielenterveyspalveluiden laatusuositus. 2001. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 15.2.2012]. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:9. Saatavana: <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/mielenterv/laatusuositus.pdf>
- Mitä Setan nuorisotyö on? 2012. [Verkkosivu]. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus ry. [Viitattu 9.2.2012]. Saatavana: <http://www.seta.fi/blogi.php?aid=17698>
- Mäntymaa, A. 2011. Pikkutuhmaa aamutuimaan: Sukupuoli- ja seksuaalidiskurssien tarkastelua formaattiradion aamuohjelmassa [Verkkojulkaisu]. Tampereen yliopisto [Viitattu 15.2.2012]. Tiedotusoppi. Pro gradu-tutkielma. Julkaisematon.
- Niemelä, A. 2011. Sukupuolen korjausta hakevien määrä kasvaa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Mediuutiset. [Viitattu 12.2.2012]. Saatavana: <http://www.mediuutiset.fi/uutisarkisto/article565345.ece?s=u&wtm=medi-21012011>
- Niemelä, P. 2010. Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa: P. Niemelä (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro Oy, 16–28.
- Nuori vs. normit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus ry. [Viitattu 11.2.2012]. Saatavana: <http://www.seta.fi/index.php?k=17507>
- Nuorisotoimikunta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus ry. [Viitattu 10.2.2012]. Saatavana: <http://www.seta.fi/index.php?k=17554>
- Opetussuunnitelma. 15.8.2011. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 14.2.2012]. Saatavana Opiskelijaintrasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Pansexuality. 2010. [Verkkosivu]. Santa Barbara: University of California. [Viitattu 15.2.2012]. Saatavana: <http://www.soc.ucsb.edu/sexinfo/article/pansexuality>

- Personal, social, health and economic education (PSHEE): Range and content. 25.11.2011. [Verkkosivu]. Cheshire: The Department for Education. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/secondary/b00198880/pshee/ks3/personal/programme/range>
- Personal, social and health education (PSHE): Key Stage 2. 25.11.2011. [Verkkosivu]. Cheshire: The Department for Education. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum/primary/b00199209/pshe/ks2>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 12.2.2012]. Saatavana: http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 22.9.2011. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 12.2.2012]. Saatavana: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus
- Reinikkala, P., Ryhänen, E-L., Penttinen, H., Penttilä, S., Pesonen, J. & Vertio, H. 2005. Terveystietoa 1-3: Terveystietoa luokille 7-9. Helsinki: WSOY.
- Rekisteröity parisuhde ja vanhempainraha. 1.9.2010. [Verkkosivu]. Kansaneläkelaitos. [Viitattu 17.2.2012]. Saatavana: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/090207123916HL?OpenDocument>
- Salo, A. 2011. Rajanylityksiä ja rajattomuuksia – huomioita ihmisoikeuksista. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus ry. [Viitattu 12.2.2012]. Saatavana: <http://www.seta.fi/blogi.php?aid=17649&k=-3>
- Sanasto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Transtukipiste. [Viitattu 18.2.2012]. Saatavana: <http://www.transtukipiste.fi/index.php?k=17271>
- Seksuaalinen suuntautuminen. 4.12.1006. [Verkkosivu]. Darwin Media Oy. [Viitattu 19.11.2011]. Saatavana: <http://www.tohtori.fi/?page=2095362&id=0389292>
- Seksuaalinen suuntautuminen. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto ry. [Viitattu 19.11.2011]. Saatavana: http://www.mtkl.fi/liiton_toiminta/hankkeet/prinsessa-koulukampanja/vaikeat-asiat-puheeksi/seksuaalinen-suuntautuminen/
- Seta huolissaan suomalaisten lhbti-nuorten hyvinvoinnista. 29.10.2010. [Verkkosivu]. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus ry. [Viitattu 10.2.2012]. Saatavana: <http://www.seta.fi/uutiset.php?aid=17505&k=16207>

- Sexual orientation and homosexuality. 2008. [Verkkosivu]. Washington DC: American Psychological Association. [Viitattu 19.11.2011]. Saatavana: <http://www.apa.org/helpcenter/sexual-orientation.aspx>
- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.
- Sukupuolinen suuntautuminen. 2006. [Verkkosivu]. Darwin Media Oy. [Viitattu 20.11.2011]. Saatavana: <http://www.tohtori.fi/?page=4758384&id=1693216#Trans>
- The school curriculum. 2012. [Verkkosivu]. Cheshire: The Department for Education. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: <http://www.education.gov.uk/schools/teachingandlearning/curriculum>
- The NHS structure. 24.10.2011. [Verkkosivu]. National Health Service. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: <http://www.nhs.uk/NHSEngland/thenhs/about/Pages/nhsstructure.aspx>
- Transgender health. 27.5.2011. [Verkkosivu]. National Health Service. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: <http://www.nhs.uk/Livewell/Transhealth/Pages/Transoverview.aspx>
- Tunnista ennakkoluulosi. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Etninen tasa-arvo työelämässä. [Viitattu 11.2.2012]. Saatavana: <http://www.etna.kaapeli.fi/ennakkoluulot.htm>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Understanding the UK education system. 2007. [Verkkosivu]. Luton: schoolwork.co.uk. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: http://www.schoolwork.co.uk/media/files/Understanding_the_UK_education_system.pdf
- Vilkka, H. 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Juva: PS-kustannus.
- Vuorinen, R. & Tuunala, E. 1995. Psykologian perusteet: Aivot ja psyyke. 2. uud. p. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Younger LGB people. 2012. [Verkkosivu]. London: Stonewall. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: http://www.stonewall.org.uk/what_we_do/research_and_policy/health_and_healthcare/3479.asp

Your rights as lesbian, gay or bisexual patient. 2012. [Verkkosivu]. London: Stonewall. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: http://www.stonewall.org.uk/at_home/health/2661.asp

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko ammattilaisille

1. Työtittelisi?
2. Kuinka kauan olet työskennellyt seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten parissa?
3. Miten määrittelet termin hyvinvointi? Mitä se sinulle tarkoittaa?
4. Mitkä seikat nyky-yhteiskunnassa ovat haasteellisia seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin kannalta?
5. Ovatko haasteet kehittyneet tai muuttaneet muotoaan viimeisen vuosikymmenen aikana?
6. Kuinka asioiden pitäisi muuttua tai kehittyä seuraavan kymmenen vuoden aikana, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret voisivat paremmin?
7. Millainen olisi sinun mielestäsi ideaali yhteiskunta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten kannalta?
8. Onko sinun mielestäsi Suomessa tarpeeksi palveluita seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille vai pitäisikö palveluita lisätä tai kehittää? (Kysymys suomalaisille)
9. Oletko tyytyväinen Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n nuorisoryhmien toimintaan vai pitäisikö sitä kehittää mielestäsi jotenkin? (Kysymys suomalaisille)

Liite 2. Haastattelurunko nuorille

1. Ikäsi?
2. Seksuaalinen suuntautumisesi?
3. Saako sinua kutsua naiseksi vai mieheksi vai käytetäänkö sinusta termiä henkilö?
4. Sukupuolinen suuntautumisesi?
5. Miten määrittelet termin hyvinvointi? Mitä se sinulle tarkoittaa?
6. Mitkä seikat ovat mielestäsi haasteellisia seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten kannalta tämän päivän yhteiskunnassa? Millaisia vaikeuksia nuori mielestäsi kohtaa?
7. Koetko, että haasteet ovat muuttuneet tai kehittyneet viimeisen vuosikymmenen aikana? Mitä mieltä olet?
8. Kuinka asioiden pitäisi muuttua tai kehittyä, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret voisivat paremmin kymmenen vuoden päästä?
9. Millainen olisi sinun mielestäsi täydellinen maailma seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvoinnin kannalta?
10. Mitä mieltä olet Suomen palvelutilanteesta? Onko meillä tarpeeksi palveluja vai pitäisikö niitä kehittää tai saada lisää?
(Kysymys suomalaisille)
11. Mitä mieltä olet Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n nuorisoryhmän toiminnasta? (Kysymys suomalaisille)

Liite 3. Saatekirje ja lupalappu alaikäisen haastateltavan huoltajalle

Hyvä huoltaja,

olen Anna-Maija Korpela, kolmannen vuoden sosionomi (AMK) – opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä aiheesta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten hyvinvointi. Tarkoituksena on selvittää millaisia haasteita seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret kohtaavat nyky-yhteiskunnassa Suomessa ja Iso-Britanniassa. Vertailemalla kahden maan välistä tilannetta kartoitan samalla seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille suunnattuja palveluja Suomessa ja niiden mahdollista kehittämistarvetta.

Tutkimus toteutetaan avoimella teemahaastattelulla 15 – 20-vuotiaille seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorille. Haastattelen myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia. Annan nuorelle mahdollisuuden kertoa oma tarinansa luottamuksellisesti, omin sanoin. Tarvitsen alle 18-vuotiaiden nuorten huoltajilta heidän suostumuksensa haastatteluun. Esimerkkejä haastattelukysymyksistä:

- Millaista on olla seksuaali- tai sukupuolivähemmistönuori?
- Millaisia haasteita olet kohdannut yhteiskunnallisella tasolla?
- Kuinka asioiden pitäisi mielestäsi muuttua, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuoret voisivat paremmin?

Haastattelu nauhoitetaan aineiston analysointia varten ja haastatteluaineisto tuhotaan opinnäytetyöprosessin päätteeksi. Tulokset tullaan esittämään anonymisti ja aineistoa tullaan käyttämään vain opinnäytetyö-tarkoitukseen.

Haastattelu on luottamuksellinen ja olen sosionomi (AMK)-opiskelijana vaitiolovelvollinen. Mikäli haastattelussa kuitenkin ilmenee huoli siitä, että nuoren hyvinvointi on uhattuna tai että hän on vahingoittamassa itseään tai muuta ihmistä, olen velvollinen ilmoittamaan asiasta eteenpäin. Tämä tehdään kuitenkin nuoren kanssa yhteistyössä ja myös nuoren huoltaja tulee olemaan tästä tietoinen.

Mikäli haluatte tietää asiasta enemmän, vastaan mielelläni kysymyksiin.

Terveisin,

Anna-Maija Korpela

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

anna-maija.korpela@seamk.fi

050 40 78 441

Pyydän ystävällisesti täyttämään lupalapun, jonka alle 18-vuotias nuori tarvitsee haastattelua varten ja palauttamaan sen minulle haastattelun yhteydessä.

Annan suostumukseni alle 18-vuotiaan nuoren haastatteluun.

Päiväys: _____

Allekirjoitus: _____

Liite 4. Salassapitosopimus ammattilaisille sekä täysi-ikäisille nuorille suomeksi**SALASSAPITOSOPIMUS**

Anna-Maija Korpela, sosionomi (AMK) – opiskelija, on salassapitovelvollinen. Tämä sopimus velvoittaa hänet pitämään kaiken haastattelun aikana kuulemansa luottamuksellisena, ellei haastattelun aikana käy ilmi jotain sellaista, mikä herättää haastattelijan huolen haastateltavan tai muun henkilön turvallisuudesta. Mikäli näin tapahtuu, haastattelija keskustelee haastateltavan kanssa jatkotoimenpiteistä. Haastattelutulokset tullaan käyttämään vain opinnäytetyötä varten ja haastattelumateriaali tullaan tuhoamaan opinnäytetyöprosessin päätyttyä. Vastaukset tullaan esittämään valmiissa työssä anonymisti.

Tätä sopimusta tehdään kaksi kappaletta, toinen haastattelijalle ja toinen haastateltavalle.

Päivämäärä: _____

_____

Haastattelija

_____

Haastateltava

Liite 5. Salassapitositoumus ammattilaisille sekä täysi-ikäisille nuorille englanniksi**CONFIDENTIALITY STATEMENT**

Anna-Maija Korpela, bachelor of social services student, is obligated to maintain secrecy. This agreement obligates her to keep everything she hears during this interview confidential unless something arises that may cause harm to interviewee or another individual. If this does arise the interviewer will discuss this at length with the interviewee to decide on the best way forward. Interview responses will be used only in thesis. Interview records will be destroyed after transcribing and outcomes will be presented as anonymous.

There will be 2 copies of this statement, one for interviewer and one for interviewee.

Date:_____

_____

Interviewer

_____

Interviewee